

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

До захисту допустити:

Зав. кафедри

« ___ » _____ 20__ р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр» на тему:

**«НЕСТАНДАРТНИЙ УРОК У ФОРМУВАННІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ»**

Студентки ОКР «Магістр» спеціальності
«Середня освіта (Мова та література
(англійська)»

денної форми навчання

Касай Маргарити Сергіївни

Науковий керівник:

Городнюк Наталія Андріївна,

д. філол. н., доцент,

професор кафедри англійської філології МДУ

Рецензент:

Кулакевич Людмила Миколаївна,

д. філол. н., доцент, професор кафедри
іноземних мов ДВНЗ «Український
державний хіміко-технологічний
університет»

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ___ » _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ НЕСТАНДАРТНОГО УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ.....	7
1.1. Нестандартний урок літератури та його значення у доробку педагогів та науковців.....	7
1.2. Класифікація нестандартних уроків.....	11
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	20
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ...	23
2.1. Структура нестандартного уроку.....	23
2.2. Типи нестандартних уроків.....	27
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	38
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ З ЛІТЕРАТУРИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ.....	40
3.1. Особливості використання різноманітних методів та технологій для проведення нетрадиційних занять з зарубіжної літератури.....	40
3.2. Шляхи підвищення ефективності проведення нестандартних уроків у практиці сучасного закладу загальної середньої освіти.....	57
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	59
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Уроки з зарубіжної літератури вирізняються з-поміж шкільних навчальних предметів, адже саме ця дисципліна відіграє ключову роль в процесі формування літературознавчої компетенції школярів. Крім цього література сприяє формуванню та розширенню світогляду учнів й естетичних смаків, виховує в них позитивні якості й риси характеру, розвиває критичне мислення. Сучасний урок зарубіжної літератури покликаний навчити учнів відтворенню набутих знань, сформуванню в них самостійності та ініціативності, розвивати творче та креативне мислення. Таке заняття має відповідати сучасним освітнім вимогам та виховувати всебічно розвинену особистість.

Вивчення зарубіжної літератури у середній школі передбачає формування літературознавчої компетенції, яка характеризується не лише знаннями учня з цього предмету та навичками, а й умінням засвоювати нові знання й використовувати їх на практиці та в повсякденному житті. Крім цього, сучасний урок з даного навчального предмету повинен знайомити в школярів з культурою та традиціями інших країн й виховувати поважне ставлення до них.

Сьогодні українська наука виходить на світовий рівень, що зумовлює необхідність у реформуванні системи освіти. Тому була розроблена Концепція «Нова українська школа», яка ставить собі за мету виховання активних, творчих, підприємливих та відповідальних громадян. Саме такими і повинні бути випускники середньої школи.

Відповідно до цієї Концепції й чинного Закону України «Про освіту» перед педагогами постало питання виховання всебічно розвиненої особистості. Для цього потрібно вирішити такі проблеми, як підвищення ефективності навчального процесу та мотивації учнів, досягнення освітніх цілей та полегшення засвоєння нового матеріалу. Саме тому нині дуже активно в освітній процес впроваджуються нестандартні уроки, які

задовольняють всі перелічені вище вимоги. Нетрадиційна структура заняття, як показують дослідження, підвищує мотивацію учнів та пробуджує в них інтерес до навчання, що допомагає всім учасникам навчального процесу досягти поставлених цілей.

Проблемі нестандартного уроку присвятили свої роботи та дослідження багато вітчизняних науковців й дидактів, серед яких С. Антипова, В. Паламарчук, Д. Румянцева [3], Е. Печерська [57], О. Митник [41], Н. Волкова [10], О. Пометун, Л. Пироженко [59], Т. Петрів [56], А. Нісімчук [45], Л. Губенко [16] та інші. У роботі нами розглядаються підходи до класифікації нестандартних занять, їх типи та структура, а також методи, технології й особливості їх проведення на уроках зарубіжної літератури у середній школі. Нетрадиційні заняття інтегруються педагогами у навчальний процес для прискорення засвоєння знань та формування літературознавчої компетенції у школярів. В Україні нестандартні уроки тільки зараз почали користуватись популярністю серед вчителів, проте ще й досі не всі зрозуміли їх переваги та використовують як заміну звичайним заняттям. На уроках літератури учні мають отримувати не просто обґрунтовані наукою знання й навички, але і такі, які будуть корисними для них у майбутньому, адже література – це одночасно наука і мистецтво, яке приймає участь у формуванні особистості та її духовного світу. Доречним є використання саме нестандартної структури на уроці зарубіжної літератури, яка перетворює вихованців з пасивних слухачів на активних творців навчального процесу. Як наслідок, таке заняття вимагає нових підходів до планування, використання спеціальних методів та технологій.

В процесі планування нестандартного уроку з зарубіжної літератури педагог повинен орієнтуватись насамперед на рівень знань вихованців, їх вподобання, інтереси та потреби, які й зумовлюють вибір певних форм, методів та прийомів проведення кожного окремого заняття.

Актуальність проведеного нами дослідження визначається тим фактом, що сучасний урок зарубіжної літератури, спираючись на актуальні освітні

вимоги до виховання школярів та розвиток науки, значну увагу приділяє вихованню вдумливого читача – особистості, яка має розвинене критичне мислення й спроможна дати оцінку собі, має сформований світогляд та власну думку. Тому перед педагогами постало питання вдосконалення освітнього процесі на уроках зарубіжної літератури й виховання гармонійно розвиненої особистості.

Об'єктом дослідження є процес формування літературознавчої компетенції за допомогою використання нестандартних форм проведення уроків зарубіжної літератури у загальноосвітньому навчальному закладі.

Предметом дослідження є типи, методи та технології проведення нестандартних уроків зарубіжної літератури у процесі формування літературознавчої компетенції учнів.

Мета роботи – обґрунтувати теоретичні й практичні аспекти впровадження нестандартних форм, методів й технологій навчання на уроках зарубіжної літератури у середній школі, а також їх вплив на формування літературознавчої компетенції школярів та підвищення мотивації до вивчення світової літератури.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**:

- визначити побудову структури нетрадиційного заняття з зарубіжної літератури;
- охарактеризувати основні типи нестандартних уроків, методи та технології їх проведення
- розкрити особливості проведення нестандартних занять з зарубіжної літератури у середній школі на прикладі власного досвіду;
- визначити шляхи підвищення ефективності проведення нестандартних уроків у практиці сучасного закладу загальної середньої освіти.

Для вирішення поставлених завдань нами було використано такі **методи дослідження**: термінологічного аналізу – для з'ясування змісту основних термінів та понять дослідження, спостереження, аналізу, синтезу, систематизації й узагальнення з метою визначання стану дослідженості

проблеми у педагогічній та методологічній теорії, контент-аналізу – для вивчення нормативно-правової бази процесу управління методичною роботою в закладі загальної середньої освіти, узагальнення педагогічного досвіду з метою побудови власних нестандартних уроків з зарубіжної літератури.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його результати доповняють наукові знання про особливості формування літературознавчої компетенції в учнів загальноосвітнього навчального закладу завдяки використанню нестандартних форм проведення уроків з зарубіжної літератури.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що було розроблено плани-конспекти нестандартних уроків з зарубіжної літератури, які можуть використовуватись вчителями при підготовці до занять. Крім того, матеріали дослідження можуть бути використані студентами під час проходження педагогічної практики у загальноосвітніх навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження опубліковані у 10 випуску збірника наукових статей Маріупольського державного університету «Vox philologi».

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 70 сторінок, основний зміст викладено на 63 сторінках. Список використаних джерел налічує 82 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ НЕСТАНДАРТНОГО УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Нестандартний урок літератури та його значення у доробку вітчизняних науковців

Нестандартний урок – це феномен, який виник як свого роду реакція педагогічної практики 1970-х років на поступове згасання інтересу учнів до освітнього процесу. Основне значення даного терміна – це навчальне заняття, яке має нестандартну структуру. Вчені-дидакти підкреслюють її різноманітність, наголошують на важливості розрізняти типові форми уроків та специфіку їх проведення [21].

Наявність у вчителя свободи при виборі форми уроку (враховуючи, звичайно, мету, зміст, вікові особливості учнів) є певним стимулом до широкого використання як звичних форм побудови уроку, так і пошук нових. Багаторічний досвід педагогів-практиків є підтвердженням неадекватності використання традиційних форм навчання для вирішення вищезгаданих проблем. Саме через це вчені та педагоги прагнуть до створення нових форм і методів проведення уроків [64]. Тому як один із варіантів вирішення цієї проблеми може розглядатись впровадження нестандартних уроків в освітній процес.

Термін «нестандартний урок» дещо втратив своє початкове значення. Однак він здобув щось нове, адже побудова «незвичайних форм уроків» – це, звичайно, доказ того, що учителя докладає певні зусилля для того, щоб вийти за межі моделі у побудові методичної структури уроку. Перевершити будь-що можна, лише в тому випадку, якщо ми розуміємо принципи його побудови. Таким чином, використання, а тим більше створення нестандартних форм навчання вчителями, є проявом їх творчості та креативу [73].

На основі аналізу наукових досягнень вчених та педагогів можемо виділити декілька поглядів на нестандартний урок. Наприклад, С. Антипова, В. Паламарчук, Д. Румянцева [3] вважають, що головна особливість нестандартного уроку – це його своєрідна побудова. Структура змісту та форми такого типу уроку має насамперед бути націленою на учня, пробуджувати інтерес дітей до навчання та сприяти їх оптимальному розвитку та вихованню [3]. Л. Лухтай стверджує, що нестандартний урок – це така форма навчального заняття, яка не вписується (повністю або частково) в межі дидактики. Впродовж такого уроку вчитель не дотримується чітких етапів навчально-виховного процесу, методів, традиційних видів роботи [59].

На думку Е. Печерської, головною особливістю та перевагою нестандартного уроку є те, що викладання навчального матеріалу проводиться на основі побудови різноманітних асоціацій та пробудженням емоцій в учнів. Саме це в свою чергу створює позитивну мотивацію до навчання [81]. Вчені О. Митник та В. Шпак у своїх наукових працях дійшли до висновку, що нестандартний урок зумовлений нестандартною педагогічною теорією, постійною роботою над собою та самоаналізом вчителя. Крім цього, педагог повинен вміти передбачати певні процеси, які можуть мати місце на уроці та будувати свою роботу з їх урахуванням [41].

На основі аналізу наукової літератури та періодичних видань можемо зробити висновок, що й нині вчені дискутують стосовно визначення сутності нестандартних уроків та їх перевагах в процесі навчання та виховання дітей. Тож, «нестандартний урок як своєрідне педагогічне явище бурхливо розвивається, постійно набуваючи нових рис. Він – дитя перебудови суспільства і школи, і доля його пов'язана з долею цього процесу» [81]. Такі вчені, як О. Антипова, Д. Рум'янцева і В. Паламарчук, в процесі своїх наукових досліджень простежили історію розвитку уроку, який є основною формою навчання в школі. Науковці наголошують, що феномен нестандартного уроку виник в момент кардинальних змін та реформ у суспільстві. Наприклад, у 20-х роках ХХ століття з'явилися урок-суд, урок-

диспут, урок-екскурсія, урок у полі, урок-ярмарок та ін., у 60-их роках виникли коментовані й цілісні форми уроків. І чим далі, тим більш різноманітними ставали нестандартні уроки, виникали все нові і нові форми [32]. Як результат, сьогодні налічується близько 50 форм нестандартних уроків, які ефективно впроваджуються вчителями в навчальний процес [82].

Науковці та дидактики наголошують, що велику роль у досягненні мети навчального процесу та ефективності нестандартних уроків відіграє володіння педагогом різноманітних методик їх проведення та вміння вдало інтегрувати цей різновид занять в систему освіти. Проте нестандартні уроки не заперечують і не викреслюють традиційні форми навчання, а навпаки передбачають органічне поєднання з ними.

В процесі дослідження психологи та методологи виокремили дві основні психологічні особливості нестандартних уроків. Перша – це поява нової можливості спілкування між учнем та учителем. Друга – сприяння розвитку пізнавальних процесів та відкриття індивідуальних особливостей кожного школяра.

З плином часу, нестандартні уроки почали привертати до себе увагу педагогів, які часто надають їм більшу перевагу, аніж звичайним заняттям. Численні дослідження педагогів, психологів та методистів довели, що нестандартні уроки мають ряд переваг. Все через те, що процес навчання за умови використання нетрадиційних занять рухається більш інтенсивно. Це відбувається завдяки постійній співпраці учнів та одночасній атмосфері змагання. На думку вчених, саме ці уроки сприяють розвитку творчості та критичного мислення, формуванню власних поглядів на проблеми та шляхи їх вирішення [33]. Крім цього, урізноманітнення навчального процесу сприяє естетичному вихованню та дає змогу учням пізнати красу навколишнього світу, розширити горизонти власних інтересів та відчувати атмосферу творчого пошуку й емоційного комфорту.

До основних переваг також пропонуємо віднести наступні:

- нетрадиційність та захопливість змісту уроку;

- набуття учнями суспільно корисного та практичного життєвого досвіду;
- підвищення активності та ініціативності учнів;
- формування в учнів інтересу не тільки до окремого предмету, а й до процесу навчання в цілому.

Але, попри численні переваги, нестандартні уроки мають й свої недоліки. Перш за все, підготовка до нетрадиційного заняття потребує більше часу в порівнянні зі звичайним уроком. Проведення також не завжди вкладається в рамки одного заняття (наприклад, дискусії, технологія web-квесту та інші). Також є вірогідність виникнення певних проблем в процесі організації навчального процесу. Учні можуть не сприйняти таку форму навчання серйозно, а тому виникатиме проблема з дисципліною. Тому вчитель повинен підготувати дітей до нового виду діяльності перш ніж проводити його. Ще одним недоліком є те, що не всі учні зможуть проявити себе та бути активними під час уроку. Це все індивідуальні особливості кожної дитини, а тому вчитель має про них знати та враховувати при плануванні заняття. Буде правильніше, якщо педагог почне не з проведення повноцінного нестандартного уроку, а лише інтеграції його окремих елементів під час звичайних уроків.

Отже, феномен нестандартного уроку вважається відносно молодим та до кінця не дослідженим. Проте науковці й педагоги провели чимало досліджень та зробили певний прорив у впровадженні цього типу уроків в навчальний процес. Незважаючи на те, що погляди на нетрадиційні заняття дещо змінювались, їх перевагу та ефективність не можна заперечувати. Нестандартні уроки мають ряд переваг перед звичайними, а також вони сприяють всебічному та гармонійному розвитку особистості, на що сьогодні освіта акцентує увагу педагогів та батьків. Проте, як і будь-яке явище у світі, така форма проведення занять має й недоліки, які мають бути враховані вчителем при підготовці та плануванні уроків.

1.2. Класифікація нестандартних уроків

Як вже було зазначено вище, явище нестандартного уроку є й досі не до кінця дослідженим, а тому проблема їх класифікації потребує подальшого вивчення та вдосконалення. Наука постійно розвивається та робить все нові відкриття, які мають бути враховані та неодмінно інтегруватись в освітній процес. Саме через це багато явищ в галузі освіти, в тому числі й класифікація нестандартних уроків, не можуть отримати усталену форму, адже потребують постійного оновлення й врахування прогресивних технологій.

Сьогодні у дидактиці існує декілька підходів до класифікації нестандартних уроків. Одним з таких прикладів є класифікація Н. Волкової. Професор виокремлює наступні педагогічні технології, які відповідно є характерними для кожної групи нестандартних уроків

- 1) Інформаційно-комунікативна технологія;
- 2) Ігрова технологія;
- 3) Дослідницька технологія;
- 4) Інтерактивна технологія;
- 5) Психотренінг [10].

Крім цього, Н. Волкова у своєму посібнику "Педагогіка" наводить конкретну класифікацію нестандартних уроків, в якій виділяє 12 типів нестандартних уроків. Кожний тип має певну характеристику, яка поділяє уроки на окремі типи. За цією класифікацією, до нестандартних уроків відносяться:

- 1) Уроки змістовної спрямованості (уроки-семінари, уроки-конференції, уроки-лекції).
- 2) Уроки на інтегративній основі (уроки-комплекси, уроки-панорами).
- 3) Міжпредметні уроки.
- 4) Уроки-змагання (уроки КВК, уроки-аукціони, уроки-турніри, уроки-вікторини, уроки-конкурси.)

5) Уроки суспільного огляду знань (уроки-творчі звіти, уроки-заліки, уроки-експромт-екзамени, уроки-консультації, уроки-взаємонавчання, уроки-консиліуми).

6) Уроки комунікативної спрямованості (уроки-усні журнали, уроки-діалоги, уроки-репортажі, уроки-панорами, уроки-протиріччя, уроки-парадокси).

7) Уроки театралізовані (уроки-спектаклі, уроки-концерти, кіноуроки, дидактичний театр).

8) Уроки подорожування, уроки дослідження (уроки пошуки, уроки-розвідки, уроки-лабораторні дослідження, уроки експедиційні дослідження, уроки-заочні подорожування, уроки-наукові дослідження).

9) Уроки з різновіковим складом учнів.

10) Уроки ділові, рольові ігри (уроки-суди, уроки-захисти дисертацій, уроки "Слідство ведуть знавці", уроки-імпровізації, уроки-ілюстрації).

11) Уроки драматизації (драматична гра, драматизація розповіді, імпровізована робота у пантомімі, тіньові п'єси з ляльками і маріонетками, усі види невідготовленої драми-діяльності, де формальна драма створюється самими учасниками гри).

12) Уроки-психотренінги [10].

Крім цього, Н. Волкова у своєму посібнику чітко й коротко формулює мету цих типів нестандартних уроків та методику їх проведення.

Проте ця класифікація сама по собі теж не є абсолютною, адже, як правило, нестандартні уроки потребують використання декількох технологій, які було перелічено вище. Такі уроки отримали назву інтегрованих (інтеграційних) не тільки через поєднання змісту навчального матеріалу з різних матеріалів (що буде розглянуто пізніше), а й через використання різних педагогічних технологій навчання.

Нижче представлена таблиця класифікації нестандартних уроків за педагогічними технологіями, яка відображає загальну картину їх розділення на певні групи (Таб. 1) [10].

Таблиця 1. Класифікація нестандартних уроків за педагогічними технологіями.

1. Інформаційно-комунікативні технології		Урок-лекція, урок-семінар, урок-твір, урок-конференція, уроки-творчі звіти, урок-консиліум, урок-залік, урок-експромт-екзамен, уроки взаємонавчання, урок інформації, інтегрований урок.
2. Ігрові технології	Змагання	КВК, турнір, аукціон, вікторина, конкурс, інтелектуальний хокей, "Щасливий випадок".
	Ділові, рольові ігри	Імпровізація, імітація, "Суд", захист дисертації, "Слідство ведуть знавці", "Поле чудес", ерудит, ланцюжок, бізнес-гра.
	Драматизація	Драматична гра, пантоміма, драматична розповідь, ляльковий театр
3. Дослідницькі технології		Діалог, усний журнал, роздуми, диспути, прес-конференції, репортаж, урок-протиріччя, урок-парадокс, пошук, розвідка, лабораторні дослідження, заочна подорож, експедиція, наукові дослідження, коло ідей
4. Інтерактивні технології	Кооперативне навчання	Робота в парах, змінювані трійки, 2-4 разом, карусель, малі групи, акваріум
	Колективно-групове навчання	Мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, "Навчаючи - вчуся", мозаїка, вирішення проблем, дерево рішень
	Ситуативне моделювання	Імітаційні ігри, "Суд", громадські слухання, рольова гра
	Опрацювання дискусійних	Метод прес, займи позицію, зміни позицію, континуум, дискусія, дебати, ток-

	питань	шоу, оцінювальна дискусія
5. Психотренінг		Тренінг уваги, уяви, пам'яті, "Пізнай себе", "Пізнай свої здібності", "Твоя воля", "Твій характер", "Сам себе виховую", сугестопедагогічний урок

Доцільним в процесі викладання зарубіжної літератури є використання таких типів нестандартних уроків, як урок-семінар, урок-твір, урок-конференція, уроки-творчі звіти, урок-консиліум, інтегрований урок, КВК, вікторина, "Поле чудес", драматична гра, драматична розповідь, диспути, дискусія, дебати та інші. Проте не самотійне впровадження, а комбінація цих типів буде більш цікавою та ефективною для учнів.

Нині налічується близько 50 форм проведення нестандартних уроків, які активно використовуються вчителями різних предметів у школі. Як вже зазначалось вище, їх класифікація не є усталеною та єдиною. Проте всю добірку нестандартних уроків можна розділити на декілька груп за наступним принципом:

- бінарні уроки;
- віршовані (римовані) уроки;
- інтегровані (міжпредметні) уроки;
- уроки-дискусії (урок-діалог, урок диспут, урок-засідання, урок-круглий стіл, урок-прес-конференція, урок-семінар);
- уроки-дослідження (урок-знайомство, урок-панорама ідей, урок «Що? Де? Коли?»);
- уроки звіти (урок-аукціон, урок-захист, урок-композиція, урок-концерт, урок-презентація, урок-ярмарок, урок-екзамен);
- уроки-змагання (урок-конкурс, урок-турнір, урок-мозкова атака);
- уроки-мандрівки (урок-екскурсія, урок-марафон, урок-подорож);

- уроки-сюжетні замальовки (урок-віночок, урок-казка, урок-картинна галерея, урок-фестиваль, урок-ранок) [68].

В наведеній класифікації окреме самостійне місце відводиться бінарним, віршованим та інтегрованим урокам. Усі інші типи нестандартних занять об'єднані в групи, що мають спільні риси та схожі за характером реалізації творчого потенціалу учнів.

Впровадження нестандартних уроків з зарубіжної літератури дає змогу урізноманітнити викладання предмету та освітній процес, відмовитись від традиційних та застарілих структур уроку, що мають незмінний характер. Крім цього, за результатами численних досліджень, цей тип уроків є більш ефективним з точки зору підвищення активності учнів та їх мотивації. Він стимулює творчий потенціал педагога та учнів, що в свою чергу створює сприятливі умови для їх співпраці та взаєморозуміння.

Для більшого розуміння специфіки побудови та проведення кожного типу нестандартного уроку, доцільним є їх окремий один від одного розгляд.

Перший тип – це бінарні уроки. Характерною їх рисою є подача окремої теми блоками, які представляють собою різні предмети. До створення такого уроку залучаються вчителі-предметники, які відповідають за підготовку своєї частини з тієї дисципліни, яку викладають [66]. Цей процес поділяється на наступні етапи:

1. Знайомство вчителів з навчальними програмами зі своїх предметів;
2. Виявлення в цих програмах тем, які є суміжними;
3. Побудова структури бінарного уроку;
4. Складання плану-конспекту для проведення нестандартного уроку.

Наступний тип – віршовані або римовані уроки. Особливість даних занять полягає у тому, що проводяться вони у віршованій формі: всі завдання та пояснення до них подаються віршованим текстом. Ефективніше за все

використовувати такий тип уроків для підведення підсумків з теми та узагальнення й систематизації знань [57].

Головною перевагою римованих уроків є те, що вони можуть максимально зосередити увагу учнів на навчальному матеріалі, адже він подається коротко та лаконічно. Учні повинні уважно прочитати подані вірші, аби зуміти виділити необхідну й важливу інформацію та зробити певні висновки. Проте цей тип уроків може сподобатись не всім учням, бо не кожна дитина любить вірші. Крім цього, він підходить більше для 1-6 класів, для інших учнів таке заняття вже не буде таким захопливим та цікавим. Римовані уроки слід проводити один раз на місяць. І навіть цього буде достатньо, щоб урізноманітнити навчальний процес. Як показують спостереження, діти перебувають деякий час під впливом від таких занять та навіть намагаються самостійно складати вірші.

Найбільшого розвитку та популярності у сучасному освітньому процесі набули ідеї міжпредметної інтеграції. Саме на їх основі виник такий вид уроків як інтегровані. Головна їх мета – це поєднання спорідненого матеріалу з кількох різних навчальних предметів навколо однієї теми. Це надає можливість учням розглянути якесь явище, поняття або проблему з різних боків.

Якщо проаналізувати шкільні програми з різних предметів та для різних класів, то можна виділити ряд тем, які можуть бути об'єднані та представлені в формі інтегрованого уроку. На думку О. Савченко, такий тип нестандартних уроків допомагає вчителю побудувати навчальний процес так, що учні швидше та ефективніше опановують значний за обсягом матеріал не з одного окремого предмету, а з кількох одночасно [66]. За умови якісної підготовки й чіткої організації інтегрованих уроків, вони можуть стати потужним інструментом для оптимізації освітнього процесу.

Інтегровані уроки, як і будь-який інший тип нестандартного заняття, має певні дидактичні особливості, які дуже чітко були описані у монографії О. Савченко «Дидактика початкової школи» [65].

Підготовка інтегрованих уроків включає в себе декілька етапів:

- аналіз календарного планування та навчальної програми;
- зіставлення матеріалу з різних предметів для виявлення споріднених тем;
- визначення завдань уроку;
- будівництва структури уроку та написання плану конспекту.

Найбільш відповідальним з наведених етапів є визначення завдань уроку. Тому в цій ситуації буде доцільно виокремлення навчальної, розвивальної й виховної мети з кожного предмету окремо. Так педагог бачитиме більш точну картину майбутнього нестандартного уроку та зможе підібрати найбільш ефективні методи й правильно побудувати структуру заняття.

В свою чергу інтегровані уроки мають власну класифікацію, яка була запропонована учителем С. Барсук [6]. Педагог виділяє декілька їх видів, які поділяються залежно від:

1. Навчальних предметів, що інтегруються:

- урок рідної мови і літератури з образотворчим мистецтвом;
- урок рідної мови і літератури з ознайомленням з навколишнім світом

(природознавством);

- урок рідної мови і літератури з художньою працею;

- урок рідної мови і літератури з народознавством тощо;

2. Визначення мети уроку:

- урок з автономними цілями;

- урок з домінуючими та супровідними цілями;

3. місця проведення уроку:

- уроки, що проводяться у класній кімнаті;

- поза класом:

- урок у залі, музеї, на виставці; урок творчості серед природи;

- комплексна форма (класна у поєднанні з позакласною);

4.Тривалості уроку:

- академічний урок;
- спарений (два-три 45- чи 30-хвилинних уроки);

5. Кількості інтегрованих уроків:

- подвоєні (інтегрування змісту двох навчальних предметів);
- потроєні (інтегрування змісту трьох навчальних предметів) [6].

Нестандартні уроки з зарубіжної літератури, як і з інших навчальних предметів в цілому, характеризуються наявністю певної інформаційно-пізнавальної системи навчання. Вона в свою чергу передбачає оволодіння готовими знаннями та спонукає учнів до пошуку нових даних, розкриття внутрішньої сутності явищ через диспут, змагання.

Кожен вид нестандартного уроку передбачає організацію навчального процесу таким чином, що учні, в міру можливостей, можуть працювати більшу частину заняття самостійно, а вчитель лише скеровує їх діяльність у потрібне русло та надає всі необхідні матеріали. Таке навчання передбачає підвищення рівня якості знань учнів з зарубіжної літератури, робить їх більш працюючими, ініціативними та цілеспрямованими, а також розвиває необхідні для майбутнього життя навички та вміння [10].

Різноманіття форм і типів нестандартних уроків робить їх ще більш привабливими для учнів, адже для них це завжди щось нове та цікаве. Навчальний процес має багато спільного з ігровою діяльністю та в ньому часто присутній елемент змагання, що мотивує учнів та спонукає бути активними протягом всього заняття.

Отже, сьогодні фахова література та мережа Інтернет налічують безліч різноманітних розробок нестандартних уроків, які є прикладом та опорою для інших вчителів в процесі створення власних занять. Всі вони сприяють більш ефективному опануванню учнями навчального матеріалу, розвивають їх вміння, навички та здібності, виховують в них ініціативність та цілеспрямованість. Проте доцільним є використання комбінації двох-трьох типів таких нетрадиційних форм уроків для проведення одного заняття, адже

це робить його більш різнобарвним та цікавим для учнів, допомагає вчителю досягти навчальної та виховної мети та урізноманітнити освітній процес.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Проблема нестандартних уроків з літератури, як і з інших навчальних предметів в цілому, є малодослідженою та відносно новою. Проте нині вона дуже актуальна та привертає до себе все більше та більше уваги як науковців, так і педагогів й дидактів. Вони провели чимало досліджень та зробили певний прорив у впровадженні цього типу уроків в навчальний процес.

Нестандартний урок – це феномен, який виник як свого роду реакція педагогічної практики 1970-х років на поступове згасання інтересу учнів до освітнього процесу. Основне значення даного терміна – це навчальне заняття, яке має нестандартну структуру.

Великий внесок у дослідження феномену нестандартного уроку зробили такі науковці як С. Антипова, В. Паламарчук, Д. Румянцева, Е. Печерська, О. Митник, В. Шпак, О. Кондратюк, О. Ярошенко, С. Сигида, О. Савченко, Н. Волкова та інші.

Погляди на нетрадиційні заняття та підходи до них дещо змінювались з плином часу та їх більш глибоким дослідженням, проте їх перевага та ефективність беззаперечна в порівнянні зі звичайними уроками у школі. Нестандартні уроки мають ряд переваг, які були не одноразово доказані численними дослідженнями та спостереженнями. Вони сприяють всебічному та гармонійному розвитку особистості, на що сьогодні освіта акцентує увагу педагогів та батьків. Крім цього, цей тип уроків має нетрадиційний та захопливий змісту уроку, допомагає учням набути суспільно корисний та практичний життєвий досвід, підвищити активність та ініціативність учнів, сформувати інтерес не тільки до окремого предмету, а й до процесу навчання в цілому.

Проте вони мають й ряд певних недоліків, які повинні обов'язково бути в центрі уваги вчителя та враховуватись ним в процесі підготовки до кожного уроку. При ретельному плануванні нестандартного уроку та

урахуванням всіх нюансів, всі ці негативні фактори можна усунути або мінімізувати їх вплив на навчальний процес.

Тому в умовах сучасного розвитку освіти, з урахуванням її напрямків та розставлених акцентів, проблема дослідження й ефективного впровадження нестандартних уроків в освітній процес в школах України має велике значення.

Саме в цьому напрямку сьогодні й працюють педагоги. Як результат їх праці, нині фахова література та мережа Інтернет налічують безліч різноманітних розробок нестандартних уроків, які є прикладом та опорою для вчителів в процесі створення власних занять. Всі вони допомагають учням швидше та ефективніше опанувати навчальний матеріал, розвивають їх вміння, навички та здібності, виховують в них ініціативність та цілеспрямованість.

Сьогодні педагоги налічують близько 50 форм проведення нестандартних уроків, які активно впроваджуються вчителями різних предметів у навчальний процес. Проте ще й досі їх класифікація не є усталеною та єдиною через різноманіття навчальних цілей та задач. Також наука постійно робить нові відкриття та вносить певні зміни в кожній своїй галузі, які стосуються й освіти і мають неодмінно інтегруватись в освітній процес. Це є ще однією причиною, чому класифікація нестандартних уроків не може отримати усталену форму, адже потребує постійного оновлення й врахування прогресивних технологій.

Результатом багаторічних досліджень проблеми нестандартних уроків та їх класифікації стало відкриття багатьох форм проведення такого роду занять. Проте, як показує практика, використання лише одного конкретного виду для окремого заняття не завжди є ефективним та доцільним, звісно за певними винятками. Доцільним є використання комбінації двох-трьох типів нетрадиційних уроків для проведення одного заняття. Це робить його більш різнобарвним та цікавим для учнів, допомагає вчителю досягти навчальної та виховної мети та урізноманітнити освітній процес. Однак зловживати цим та

намагатись поєднати багато видів роботи на одному уроці є великою помилкою. Вчитель повинен мати почуття міри та дуже ретельно будувати кожне своє заняття.

Різноманіття форм і типів нестандартних уроків робить їх ще більш привабливими як для вчителів, так і для учнів, адже для них це завжди щось нове та цікаве. Впровадження нетрадиційних занять в освітній процес надихає всіх учасників освітнього процесу, заряджає енергією, попереджає професійне вигорання у вчителів та втрату інтересу й мотивації до навчання в учнів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

2.1. Структура нестандартного уроку

Проблема побудови структури навчального уроку виникла не сьогодні. Дослідження цього феномену та спроби вирішення даної проблеми почалась декілька сторіч тому і продовжуються й нині.

Все почалось наприкінці ХІХ ст., коли перед науковцями постала проблема побудови певної структури уроку. Це дало б змогу педагогам підвищити ефективність навчання та виробити певну систему. Однак ця проблема не могла бути вирішена через догматизм у шкільному викладанні. Проте на початку ХХ ст. ситуація почала змінюватись. Ця проблема починає все більше привертати увагу вчених через те, що виникла необхідність нового підходу до організації навчального процесу у школах.

Однак цей процес пошуку дав результати не одразу. Уроки мали певну чітку, але дещо застарілу, будову, яка використовувалась педагогами до середини 50-х років ХХ ст. урок поділявся на певні етапи, які мали сувору послідовність. Переважно таких частин було 5.

На зміну цій системі прийшов так званий «липецький метод», який мав чималу популярність серед вчителів у 50-60-х роках минулого сторіччя [14]. Цей метод був розроблений доцентом Липецького педінституту К. Москаленком та активно впроваджувався в освітній процес того часу. Перш за все, суть цього методу полягала у повній відмові від домашніх завдань. Перевірка набутих учнями знань відбувалась безпосередньо на уроці та в процесі вивчення нової теми. Вчитель давав новий матеріал невеликими частинами та виставляв оцінки наприкінці уроку [35]. Звісно «липецький метод» мав як позитивні, так і негативні сторони. Але його основною перевагою було те, що вчителі мали змогу використовувати вільну структуру уроку, яка б передбачала тісний взаємозв'язок між його елементами [35].

Протягом багатьох років "структура" розглядалася як синонім таких термінів, як "система", "організація" та "порядок" у різних дослідженнях філософів та науковців. Якщо взяти до уваги філософський аспект, то структура розуміється як одна з найважливіших категорій, що розкриває її евристичний зміст у тісному зв'язку з усією системою категорій діалектики [14]. Виходячи з цього можемо сказати, що структура – це чіткий порядок окремих частин, який об'єднує їх в одне ціле за допомогою міцних та стійких зв'язків.

Вибір структури уроку, а тим більш нестандартного, потребує серйозного та цілісного підходу для вирішення цього завдання. Такі вчені, як В.Ю. Гмурман, Ф.Ф. Корольов [12] та В.С. Ільїн [24] наголошують, що для структури уроку іноді може бути достатньо чіткої ієрархії її елементів. Тому можемо сказати, що структура розуміється як внутрішня форма організації окремих частин, яка об'єднує їх в певну систему за допомогою різноманітних та стійких зв'язків. Таким чином вони утворюють цілісний об'єкт. У ширшому плані структура трактується М.Ф. Овчинниковим, який вважає, що структура – це єдність елементів, їх зв'язків і цілісності, що в свою чергу є більш ширшим трактуванням цього поняття [48]. Так само визначає це поняття К.К. Платонов [58].

Виходячи з цього, можемо розглядати урок як структурне утворення та форму організації освітнього процесу. Тому структуру уроку потрібно розглядати необхідно як систему та цілісне явище. Проте не можна назвати урок окремим явищем навчального процесу, адже він має велику кількість різнобічних стійких зв'язків. Саме через це урок має розглядатись з точки зору наступності і перспективності.

Структура нестандартного уроку – це певна форма його проведення, проте вона не пасивна з точки зору його змістовності. Тому можемо стверджувати, що однією з передумов досягнення високих результатів та ефективності навчального процесу є вдало побудована структура заняття. Очевидно, що досягнення педагогом поставлених навчальних цілей та

високої ефективності на уроці можливі лише в тому випадку, якщо структура заняття побудована поетапно, детально спланована, а всі її компоненти узгоджені між собою.

Структура нестандартного заняття – це явище, в процесі формування якого приймають участь багато факторів. Перш за все, це зміст навчального матеріалу з певного предмету. Не малу роль відіграє й психологічні та вікові особливості учнів, їх готовність до сприймання певного роду знань та виконання навчальних задач. Крім цього, слід взяти до уваги характер дидактичних завдань, що має теж велике значення.

Кожен педагог в процесі планування уроку зарубіжної літератури, який присвячений вивченню певного художнього твору або життєвого та творчого шляху письменника, ставить собі навчальну мету. В свою чергу, ця мета зумовлена різними завданнями, які мають вирішити учні в процесі навчання. Вчитель може ставити перед собою різні цілі, проте кожна з них має розвивати всебічно гармонійну особистість, яка має чітке усвідомлення, що таке мистецтво та яка його специфіка. Очевидно, що нечітко сформульована мета уроку є великою проблемою, що негативно відобразиться на побудові структури заняття, виборі методів та прийомів. Це не дозволить учням повністю зануритись в неповторну атмосферу художнього твору, розкрити його ідею та значення, пізнати всю своєрідність творчості митця.

Як предмет шкільної програми, література є, з одного боку, мистецтвом, яке забезпечує естетичну насолоду, а з іншого вона розглядається як наука. Підтвердженням цьому є той факт, що на уроці учні вивчають певні закономірності вивчення літератури, теоретичний матеріал та поняття.

Головною вимогою до структури нестандартного, як і для будь-якого іншого, уроку є логічність та послідовність побудови, відповідність змісту навчального предмету та підготовці учнів [14].

У процесі побудови уроку вчитель має виявити взаємозв'язки, які існують між всіма компонентами навчального процесу. У свою чергу, внутрішня основа уроку, за якою розташовується навчальний матеріал та

методи, формується завдяки чіткій постановці цілей, які спрямовані на досягнення мети уроку [14].

За своєю природою урок, а тим більше нестандартний, є багатоаспектним та багатофункціональним явищем. Тому у сучасних реаліях він обов'язково має бути нетрадиційним та мати особливу структуру. Уроки зарубіжної літератури повинні плануватись вчителем з урахуванням всіх дидактичних закономірностей. Відповідно, структура нестандартного уроку передбачає виокремлення наступних етапів, які його забезпечують цілісність та логічність викладу матеріалу. Наведемо приклад загального алгоритму структури нестандартного уроку:

1. Підготовчий. Цей етап включає в себе організаційний момент, актуалізацію вже набутих знань та повторення вивченого на попередніх уроках матеріалу. Це може бути повторення змісту термінів, відомостей про життєвий і творчий шлях письменника, аналіз художніх образів або змісту художнього твору.
2. Основна частина, яка передбачає виклад основного навчального матеріалу та організацію діяльності учнів для його ефективного засвоєння. На цьому етапі вчитель має можливість обрати з багатьох варіантів методів та прийомів саме ті, які найбільш підходять до конкретного типу нестандартного уроку та допоможуть досягти поставленої мети заняття.
3. Підсумок. Це – оголошення результатів, які були досягнуті протягом уроку, формулювання висновків, оцінювання досягнень та вагомості внеску кожного учня в спільну роботу. Обов'язковим для вчителя є надати можливість учням для зворотнього зв'язку та почути враження кожної дитини від уроку. Це дасть змогу педагогу в процесі підготовки до наступних занять зробити урок ще більш цікавим та захоплюючим [39].

Плануючи урок, вчитель повинен заздалегідь продумати всі етапи й правильно розподілити час. Тут варто зауважити, що нестандартні форми

проведення занять потребують більш гнучкого розподілу часу, адже ці уроки передбачають в основному творчу діяльність учнів. Час, який необхідний учню для виконання окремого творчого завдання залежить від багатьох факторів, а саме від рівня його підготовки, настрою та натхнення. Тому доцільним є об'єднання дітей в групи, робота в яких завжди йде швидше. Вчитель також повинен мати додаткові завдання на випадок, якщо в кінці уроку залишиться ще час.

Також треба брати до уваги, що всі види діяльності учнів потребують різного обсягу часу. Наприклад, такі методи як дискусія або гра потребують значних витрат часу, найчастіше це весь урок. Іноді вони можуть навіть виходити за межі одного заняття (підготовка проєктів, театральних постанов або проведення web-квесту).

Отже, структура нестандартного уроку схематично мало чим відрізняється від звичайного. Проте цей тип занять має певні особливості, які мають бути враховані в процесі планування та підготовки. Крім цього, великої уваги потребує розподіл часу та вибір форм і методів проведення заняття. Урахування всіх цих особливостей допоможе вчителю створити дійсно цікавий та ефективний нестандартний урок, що не тільки досягне поставленої мети, а й підвищить мотивацію учнів.

2.2. Типи нестандартних уроків та методи їх проведення у середній школі

Сьогодні суспільство висуває дуже багато нових вимог до особистості, а саме:

- володіти універсальними вміннями, які будуть корисними за будь-яких обставин та стануть у нагоді у різних життєвих ситуаціях;
- вміти критично мислити, а не просто накопичувати знання, певну інформацію та чужі погляди;

- загально підходити до вирішення проблемних питань, а мати не вузькі знання в окремих галузях.

Саме через це і виникла необхідність у розробці і використанні нових форм і методів, які б виховували людину нового покоління, що задовольнила б потреби суспільства. Такі нововведення в освітньому процесі створюватимуть атмосферу емоційного піднесення, спонукатимуть учнів до творчості та залучатимуть позашкільні інтереси і захоплення дітей.

Нині вчені наголошують на тому, що навчання – це в жодному разі не механічна передача знань, а, в першу чергу, розвиток мислення, навиків та здібностей дитини, розкриття її індивідуальності та талантів під керівництвом педагога. Помилки учня повинні сприйматись як природне та цілком нормальне явище, яке є результатом самостійної роботи та пошуком правильного шляху. Вчитель повинен лише тактовно підказувати та бути доброзичливим, не нав'язувати власної думки, а спрямовувати діяльність та енергію дитини у вірне русло.

Далі пропонуємо розглянути деякі типи нестандартних уроків, які користуються найбільшою популярністю серед вчителів зарубіжної літератури та пробуджують інтерес в учнів.

Урок-семінар – це один із найпопулярніших типів нестандартного уроку, який використовують вчителі з зарубіжної літератури для проведення своїх занять переважно у середній та старшій школі. Вони допомагають залучити учнів до активної участі в освітньому процесі та не бути пасивними слухачами, а виконувати роль доповідача. Вчитель пропонує школярам підготувати самостійно доповідь, повідомлення або реферат на певну тему. Педагог виконує роль керівника та допомагає вихованцям в разі потреби. На уроці кожен представляє результат своєї роботи однокласникам, після чого настає етап обговорення [54].

Методисти виокремлюють три типи уроку-семінару. Перший тип передбачає поглиблене вивчення окремої теми. Другий тип націлений на

систематизацію вже набутих учнями знань та їх узагальнення. Третій вважається найскладнішим, адже має дослідницький характер [54].

Завдяки такому типу уроків у учнів розвивається саме смислове запам'ятовування, яке передбачає перш за все обмірковування інформації, а не її механічне заучування. В свою чергу вчитель має навчити своїх вихованців механізмам, які допомагають смислового запам'ятовуванню; навчити виокремлювати важливу та необхідну інформацію серед різних джерел; виховати в них вміння застосовувати вивчений матеріал на практиці; підготувати поради з різноманітних прийомів мнемотехніки, які допоможуть запам'ятати важкий матеріал [54].

Готуючись до уроку-семінару, вчитель повинен ставити перед собою певні завдання, а саме перевірити якість засвоєння учнями навчального матеріалу, розвивати в них вміння обирати джерела додаткової інформації та працювати з ними, розкривати потенціал кожної дитини та їх інтелектуальні здібності, навчити вихованців використовувати набуті в процесі навчання знання на практиці.

Методисти виділяють також головну умову проведення ефективного уроку-семінару – вчитель повинен допомагати учням на всіх етапах підготовки їх доповідей з подальшим оформленням результатів у вигляді реферату, повідомлення, тез тощо [54].

Також існують основні принципи організації цього типу уроку, які мають бути обов'язково враховані вчителем в процесі підготовки заняття з зарубіжної літератури та відображені в процесі заняття:

- Учні заздалегідь мають бути поділені на такі групи, як «доповідачі», «рецензенти», «журналісти» тощо, знати тему уроку, його план.
- Вчитель повинен надати список необхідної літератури, яка допоможе школярам у підготовці.
- Абсолютно всі учні мають брати посильну участь у підготовці та виступі на [54].

До основних правил уроку-семінару відносять:

1. Тему заняття визначає вчитель виходячи з чинної навчальної програми з зарубіжної літератури, а також спираючись на інтереси та рівень знань учнів.
2. Учні мають ознайомитись та записати тему й план майбутнього уроку, отримати від вчителя список необхідної літератури.
3. Вчитель має продумати всі етапи уроку та встановити регламент, щоб кожній групі або окремому доповідачу вистачило часу для виступу. Всі діти повинні прийняти участь у семінарі та не бути пасивними [54].

Дотримання та виконання всіх цих особливостей, правил та завдань допомагає вчителю досягти навчальної мети уроку, уникнути пасивності з боку учнів на занятті. В свою чергу, учні краще засвоюють навчальний матеріал, в них підвищується мотивація та інтерес до літератури й дослідницької діяльності в цілому, розвиваються навички ораторського мистецтва та зникає страх виступати перед аудиторією.

Наступний тип уроку – змагання. Впровадження таких занять в освітній процес робить його більш інтенсивним, захопливим та вмотивовує учнів до навчання, оскільки вони одночасно допомагають створити атмосферу змагання між школярами та вчать їх співпрацювати один з одним, а також створюють сприятливі умови для прояву особистих здібностей та розкриття талантів. Урок-змагання має такі підтипи:

1. Урок-брейн-ринг, який передбачає підготовку учнями питань за темою заняття для команди суперників. Перевага такого заняття в тому, що школярі працюють в колективі, вони обмінюються інформацією та власними думками, допомагають один одному під час обговорення.
2. Урок-КВК сприяє формуванню в учнів самостійності та креативності мислення, розвиває творчі здібності та розкриває потенціал кожної дитини, розширює кругозір. Особливістю такого заняття є насиченість позитивними емоціями та можливість для школярів показати свою індивідуальність.

3. Урок-вікторина, в основі якого лежать заздалегідь підготовлені вчителем питання. Участь у такому типі змагання може бути командною або індивідуальною. В процесі підготовки до вікторини вчитель має продумати та урахувати вік учнів, їх інтереси та інтелектуальні здібності, рівень знань з теми й скласти питання з урахуванням всіх цих пунктів. Формулювати завдання потрібно нестандартно, уникаючи таких форм як «дайте визначення» або «назвіть». Питання повинно зацікавити учнів та пробудити в них дух змагання. Тому, воно має бути чітко та коротко сформульованим, що дасть змогу дітям швидко відповісти на нього. Вікторина має бути логічно завершена підведенням підсумків та оголошенням переможців, що є обов'язковою умовою [16].
4. Урок-суд, який допомагає створити ситуацію для обговорення суперечливого питання, що вивчається. Як правило, тут присутні дві протилежні думки, які стосуються, наприклад, сюжету певного літературного твору чи образу одного з героїв. В процесі обговорення, учні мають навчитись відстоювати власну позицію та аргументувати її, а також проявляти повагу до своїх опонентів. Така форма роботи сприяє розвитку критичного мислення у дітей. Головним завданням уроку-суду є розвиток вміння аналізувати певні події або давати характеристику особистості та її вчинкам, навчитись формулювати власну та приймати думку інших. Для проведення такого типу уроку вчитель має заздалегідь обговорити з вихованцями розподіл ролей (суддя, секретар, адвокат, прокурор) та розділити учнів на дві групи – звинувачення й захист [30].
5. Урок-новела – невелика розповідь, яка стосується теми, що вивчається. Проте метою такого заняття є поглиблення знань та розширення кругозору вихованців завдяки спеціально підібраному матеріалу, який «виходить за межі» стандартної навчальної програми.

6. Урок-екскурсія представляє собою невелику подорож до пам'ятного місця, яке стосується теми, що вивчається. Це може бути музей, дім письменника або просто прогулянка парком у пошуках натхнення для виконання творчого завдання. Головна мета такої екскурсії – спостереження пам'яток, які допомагають учням глибше дослідити певну проблему чи явище, та сприяти естетичному вихованню школярів та ефективному засвоєнню навчального матеріалу, який є складним для розуміння й запам'ятовування в звичайних умовах [30].
7. Урок-есе розкриває та допомагає дослідити тему, яка одночасно актуальна для декількох шкільних предметів. Такий тип занять покликаний продемонструвати, що знання, які учні отримують на уроках, є корисними та необхідними для подальшого життя
8. Урок-залік, метою якого є нетрадиційна для учнів перевірка наявних знань з окремої теми. Вчитель має заздалегідь продумати та сформулювати питання для вихованців, які представляє класу напередодні заліку. В процесі підготовки учень опрацьовує кожне запитання, повторює необхідний матеріал, і, таким чином, запам'ятовує інформацію. Вивчити весь необхідний матеріал можна завдяки глибокому розумінню учнем інформації та її переосмисленням [44].

Для проведення будь-якого підтипу уроку-змагання вчителю, перш за все, необхідно попідкуватися про розподіл вихованців на команди, який передбачає однорідність команд за віковими, статевими та психологічними ознаками. Головне правило розподілу – забезпечення комфортних умов для кожної дитини для плідної та ефективної співпраці в групі з іншими учнями.

Уроки-змагання створюють сприятливі умови для формування навичок зв'язного мовлення, виховують в учнів уміння дотримуватись правил етикету в командній роботі. Проте основна перевага такого типу нестандартного уроку з зарубіжної літератури в тому, що дитина залучається до спільної праці з однолітками, що допомагає їй відчутти себе частиною

колективу, зрозуміти важливість власної думки та вкладу в досягнення спільної мети, уміння взаємодіяти з іншими учасниками групи та дослухатися й поважати думку всіх учасників змагання, привчає підпорядковувати особистісні цілі й бажання спільній справі [45].

Виокремлюють й дослідницькі уроки, які ставлять за мету навчити учнів працювати з інформацією, отримувати її з першоджерел та аналізувати, розвивати в них соціальні уміння та навички. Вчитель зарубіжної літератури може запропонувати вихованцям такі завдання, як складання характеристики письменника чи окремого героя з опорою на дослідження науковців, проблемне вивчення важливої події з життя митця або етапу творчості, проаналізувати писемні джерела та мемуари тощо.

Як і будь-який тип нестандартного заняття, дослідницький урок має певні принципи:

1. Вчитель має оголосити учням тему майбутнього заняття за два тижні. Учні поділяються на тих, хто проводить дослідження, та тих, хто буде приймати участь у дебатах після презентації результатів. Педагог також має допомогти з пошуком необхідного матеріалу для опрацювання або надати вже готову літературну базу;
2. Учні можуть працювати індивідуально або у групах. Безпосередньо на самому уроці всі повинні виступити перед класом та представити результати власного дослідження з посиланням на обране першоджерело;
3. Всі інші учні, окрім доповідачів, розділяються на дві групи. Вони матимуть окреме завдання та прийматимуть участь у дебатах.
4. Після презентації переходимо до етапу письмових дебатів, що також вимагає від учнів дослідницьких навичок, тому що вони також мають дослідити надану проблемну тему.

Існують також певні правила дослідницького уроку, яких мають дотримуватись педагоги:

1. Тему уроку обирається вчителем з урахуванням інтересів учнів. Також вона має бути проблемною й мати декілька підходів та думок, які виділяються різними дослідниками
2. У дослідженні та обговоренні приймають участь абсолютно всі учні, ніхто не залишається осторонь та без роботи.
3. Вчитель має продумати та виробити певний регламент, з яким обов'язково ознайомлює учнів на початку заняття. Це полегшить роботу на уроці.
4. Цей тип уроку допоможе всім учням більш детально ознайомитись з темою та подивитись на одну проблему з різних боків, познайомитись з існуючими точками зору та сформуванати власну позицію і думку. І все відбувається набагато ефективніше, коли педагог використовує урок-дослідження замість традиційного заняття [45].

Нині набирає популярності й такий тип як уроки-дискусії. Виникнення цього виду заняття обумовлено пошуком протягом останніх десятиріч ефективного методу, який би змінив пасивну позицію учня щодо навчального процесу на активну. Дитина повинна приймати активну участь в освітньому процесі, що підвищує його ефективність та виховує всебічно розвинену особистість.

Такий тип уроку доречно проводити наприкінці вивчення окремої теми або розділу. Це дає змогу поглибити та систематизувати знання учнів, що є основною метою цього типу заняття.

Перш за все урок-диспут, як і всі інші нестандартні уроки, повинен обов'язково мати підготовчий етап. Вихованців заздалегідь знайомлять з темою майбутнього заняття та проводять інструктаж, описують детально процес підготовки. Крім цього, вчитель повинен звернути увагу вихованців на необхідність дотримання правил культури спілкування під час диспуту, що є основною вимогою до проведення такої форми колективної роботи.

Уроки-дискусії являють собою чудову нагоду залучити учнів до активної роботи на уроці та спонукати їх до висловлювання різних позицій та

точок зору стосовно однієї проблеми. Вони створюють сприятливі умови для розвитку пізнавальних інтересів учнів та комунікативних навичок, уміння формулювати та висловлювати власну думку, вчать поважати думку опонента та приймати її. «Школа повинна вчити дитину не лише відповідати, вона має навчити учня запитувати, оскільки вміння запитувати – це здатність відділяти відоме від невідомого, визначати об'єкт пошуку; це інструмент, за допомогою якого малий «дослідник» пізнає світ» [56].

Дискусія характеризується наявністю проблемної ситуації, що відображає психологічний стан школярів. Вона підвищує пізнавальну активність дітей та пробуджує бажання знайти вирішення проблемної ситуації.

Дослідники виокремлюють три компоненти, які включає в себе будь-яка дискусія:

1. Пізнавальний, що містить в собі знання про предмет, який спровокував суперечку та сприяв виникненню проблемної ситуації.
2. Операційно-комунікативний, що являє собою вміння вести дискусію та відстоювати власну позицію, володіння способами виконання логічних операцій.
3. Емоційно-оціночний, що включає в себе емоційні переживання учасників диспуту, їх потреби та цінності, мотиви та відносини між один одним.

Крім цього, існують також певні принципи організації уроку-диспуту:

1. Учні повинні розділитись на дві групи. Одна група буде стверджувати тезу, а інша її заперечувати. Можливе виокремлення третьої, нейтральної, сторони, проте її позиція також повинна бути обґрунтована.
2. Дискусію проводять команди-опоненти.
3. Для кожного уроку-диспуту серед учнів обираються нові капітани, щоб кожен вихованець мав змогу спробувати себе в цій відповідальній ролі та набути досвіду лідера.

4. Участь у диспуті беруть абсолютно всі без винятку учні. Вони повинні відстоювати позицію своєї команди. Вихованці, які не ввійшли до складу жодної з команд, виконують персональне завдання від вчителя протягом всього заняття [56].

Основними правилами уроку-диспуту є:

- Теза такого заняття визначається педагогом залежно від теми, що вивчається за програмою навчального предмета;
- Ця теза повинна бути записана учнями для постійного фокусу на ній;
- Учні готуються до диспуту самостійно або за допомогою педагога. Підготовка відбувається згідно з розподілом вихованців на команди;
- Вчитель заздалегідь готує та надає учням список рекомендованої літератури. Якщо у вихованців виникають труднощі з пошуком цих джерел, педагог повинен надати їх оригінал або ксерокопію;
- Для ефективного проведення уроку-диспуту повинен бути розроблений його регламент, що дозволить розподілити час між командами для того, щоб всі учасники встигли виступити;
- Вчитель самостійно або разом з учнями розробляють пам'ятку «Як вести дискусію» у вигляді картки чи таблиці для того, щоб учні не забували правила поведінки та культури спілкування протягом проведення дебатів [71].

Нестандартні уроки мають певну відмінність від традиційних занять. Це обов'язкова участь абсолютно для всіх учнів класу. Їх метою є зміна пасивного сприймання учнем навчальної інформації на активну участь в освітньому процесі. Саме нетрадиційна форма заняття може стати своєрідним поштовхом для окремої дитини у зміні цієї позиції та відношення до навчання. Як показує практика проведення нестандартних уроків, вони роблять мислення вихованців більш творчим та гнучким, а сприйняття – емоційним та активним. Тому такі уроки є необхідними для проведення в першу чергу у класах з нестійкою увагою та низьким інтересом до вивчення окремого предмету або навчання в цілому.

Отже, в даному підрозділі нами було розглянуто найпопулярніші типи нестандартних уроків, які на нашу думку є цікавими та найбільш відповідають задачам сучасної освіти. Робота з нетрадиційними формами занять вимагає від вчителя докладати набагато більше зусиль та володіння багатьма навичками, вміння творчо підходити до навчального процесу та бажання досягати високих результатів. Тому кожен педагог обирає ті форми проведення нестандартного уроку, які допоможуть йому та його вихованцям розкрити власний потенціал, розвиватись як особистість та постійно навчатись чомусь новому.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Сучасна освіта перебуває у постійному пошуку нових форм і методів проведення уроків, які б відповідали вимогам часу та суспільства. Саме з цієї причини багато вчених, методистів та дидактів займаються постійною розробкою та дослідженням цієї проблеми. Як результат з'явилась нова нестандартна форма проведення уроків, яка в свою чергу має різноманітні типи.

Процес підготовки уроку, в тому числі й нетрадиційної форми, – дуже важкий та багатоетапний процес, який вимагає від педагога таланту та креативності, знань й володіння певним набором навичок, великої кількості часу та сил. Для проведення нестандартного заняття будь-якого типу вчитель повинен враховувати рівень знань учнів, їх інтереси та вподобання, володіти знаннями з власного предмету, мати творчий підхід до процесу навчання та створення уроку, ставитись свідомо та відповідально до впровадження нетрадиційних форм навчання.

Нестандартні форми уроків з зарубіжної літератури краще використовувати як підсумкові заняття для узагальнення, систематизації й закріплення знань, умінь і навичок школярів. Вони повинні бути присвячені конкретній темі, а учні вже мають певний фундамент знань з неї, на основі якого базується розуміння досліджуваної проблеми та її сприйняття.

Однак постійне використання подібних форм організації навчального процесу вважається недоцільним, оскільки може відбутись зворотній процес, коли нестандартний урок перетворюється на звичайний й традиційний. Це в свою чергу призведе до зниження рівня зацікавленості учнів та їх мотивації до вивчення зарубіжної літератури.

Перш за все, плануючи нетрадиційне заняття, педагог повинен продумати, що буде потужним стимулом та мотивацією для плідної праці вихованців. Науковцями доказано, що саме творчі завдання спроможні більш за інші привертати та утримувати увагу дітей. Але головною умовою їх

інтеграції в структуру нестандартного уроку є те, що така робота має бути посиленою для учнів. Складність завдання, яка відповідає рівню знань учнів, та наукова новизна – це основа інтересу учнів. Слід зазначити, що надто легкі завдання не в змозі пробудити цікавість у школярів та утримувати їх увагу, викликати в них позитивні емоції та радість від подолання певних труднощів та перешкод на шляху вирішення поставленої перед ними задачі.

Нестандартні форми проведення уроків – це необхідний елемент в освітньому процесі, особливо якщо це стосується вивчення такого навчального предмету як зарубіжна література. Саме така форма організації уроку дозволяє педагогам направити зайву активність одних учнів в правильне й корисне русло, а в інших – пробудити її та змотивувати школярів приймати участь у роботі. Крім цього, нетрадиційні заняття приймають безпосередню участь у формуванні навичок комунікації й взаємодії з іншими членами колективу, вміння формулювати, доносити до слухачів та аргументувати свою точку зору. Отже, на таких заняттях школярі не тільки вивчають предмет, а й отримують знання й навички, які будуть корисними для подальшої життєдіяльності.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ З ЛІТЕРАТУРИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

3.1. Особливості використання різноманітних методів та технологій для проведення нетрадиційних занять з зарубіжної літератури

Планування уроків дуже серйозний та багатоетапний процес. Викладання зарубіжної літератури у школі повинно бути якомога ефективним, розвивати творчі здібності учнів та сприяти вихованню всебічно розвиненої особистості. Тому постає необхідність у визначенні й систематизації різноманітних існуючих методів та технологій, які можна використовувати для проведення нестандартного уроку. Кожен педагог повинен знати особливості та характеристики, мету та умови їх застосування, аби обрати ті, які будуть відповідати вимогам та цілям конкретного заняття.

Аналізуючи поняття «метод», звернемося до педагогічної енциклопедії, яка дає наступне тлумачення: «Методи навчання – це способи роботи вчителя й учнів, за допомогою яких здійснюється оволодіння знаннями, вміннями й навичками, формується світогляд учня, розвиваються їхні здібності» [55]. В. Голубков у своїй монографії «Методика викладання літератури» наводить наступне визначення: «Метод це такий спосіб навчання, який вживається систематично і має великий вплив на загальне спрямування педагогічної роботи» [13]. У своїй роботі «Українська література в школі» Є. Пасічник характеризує метод як «спосіб взаємодії вчителя й учнів, що спрямовані на розв'язання тих навчальних, освітніх і виховних завдань, які реалізуються на уроках» [52].

Узагальнюючи ці визначення, можна сказати, що метод розуміється як вид двоєдиного освітнього процесу та форма взаємин педагога й вихованців.

Ефективний процес формування літературознавчої компетенції передбачає використання вчителем певної системи методів та технологій, які

виступатимуть в ролі основи нестандартного уроку. Складність побудови такої системи обумовлена різноманіттям видів діяльності педагога й учнів на уроці з зарубіжної літератури, який має нетрадиційну структуру. Обраний метод повинен відповідати формі та певному етапу уроку й допомагати в досягненні освітньої мети [42].

Нетрадиційний урок висуває до обраних методів та технологій конкретні вимоги, а саме: сприяти розвитку критичного мислення, мотивувати учнів та бути активними учасниками навчального процесу, навчити висловлювати власну думку та брати участь у дискусії, виховувати всебічно розвинену особистість. Дотримання цих вимог зужує коло пошуку та вибору методів з-поміж численних варіантів та допомагає обрати необхідні та найефективніші.

Існує дуже багато різноманітних технологій і методів, які можна використовувати на уроках зарубіжної літератури з нетрадиційною структурою. Тому ми пропонуємо зупинитись детальніше на трьох, на нашу думку, найпопулярніших та актуальних з них, а саме: сторітелінг, web-квест та проектна технологія.

Метод сторітелінгу в останні роки став дуже популярним серед викладачів загальноосвітніх навчальних закладів. Сторітелінг – це своєрідне мистецтво створювати історії та розповідати їх з навчальною метою. Зміст матеріалу доноситься до учнів за допомогою розповіді з використанням спеціальної методики. Правильно складена та розказана історія спроможна доторкнутись до розуму вихованців, а й викликати в них певні емоції. Це в свою чергу допомагає вчителю підвести учнів до певних висновків, а згодом і правильних вчинків.

Технологія сторітелінгу має певні переваги, а саме: сприяння розвитку уваги та пам'яті, налагодження комунікації між однокласниками, учні легше запам'ятовують та засвоюють навчальний матеріал, подолання страху виступу перед аудиторією та інші.

Методисти розрізняють активний та пасивний види сторітелінгу. Вони відрізняються тим, що для пасивного властиве написання та розповідь історії вчителем, а активний потребує безпосереднього залучення до підготовки та проведення уроку учнів. На вибір одного з двох видів впливає тема та мета заняття, особисті вподобання учасників освітнього процесу. Наприклад, пасивний вид сторітелінгу ефективно застосовувати на уроках засвоєння нових знань та представлення нової теми. В основу розповіді на уроці зарубіжної літератури може лягти інформація про письменника, історія написання художнього твору, цікаві факти тощо. Активний тип використовують для уроків застосування умінь, знань і навичок або уроків закріплення знань, їх узагальнення та систематизації тощо. Вихованці залучені до самостійного написання історії, а педагог лише скеровує їх дії та контролює процес.

Проте не кожна розповідь може вважатись навчальною історією й бути інтегрована в навчальний процес як використання технології сторітелінгу. Для того, щоб створити справжню дидактичну історію потрібно дотримуватись наступного алгоритму:

1. Визначитись з темою уроку та неухильно дотримуватись її, адже від цього залежить правильне виконання наступних кроків та кінцевий результат заняття.
2. Придумати сюжет, який відповідатиме темі та меті уроку.
3. Деталізувати образи головних персонажів. Треба дати їх ім'я, описати їх характери та зовнішність.
4. Урізноманітнити сюжетну лінію подіями та додати кульмінаційний момент. Це допоможе створити ефект несподіваності, що ще більше приверне увагу учнів.
5. Кінцівка має спонукати учнів до роздумів та привести до певних висновків.

Однак не слід вважати, що метод сторітелінгу передбачає використання лише вигаданих історій. Педагог може взяти за основу розповіді цілком

реальні події, що буде ще однією перевагою. Доказано, що ситуації з реального життя викликають більше емоцій та зацікавленості в слухачів, аніж штучно створені. Але варто пам'ятати, що події повинні йти одна за одною, що придасть історії певний динамізм.

З власного досвіду наведемо приклад використання технології сторітелінгу на уроці зарубіжної літератури з нетрадиційної формою у 5 класі. Тема уроку – «Мандруючи Країною Чудес» (за твором Л. Керолла «Аліса в Країні Чудес»). Дана методика використовується для засвоєння нових знань, а саме для знайомства учнів з історією написання автором його найпопулярнішої казки, та представлена у пасивній формі.

Приклад використання технології сторітелінгу на уроці зарубіжної літератури у 5 класі.

Казка Льюїса Керролла «Аліса в Країні Чудес» була створена на основі реальних подій та за участі реальних людей. Надихнула до написання цього твору автора звичайна прогулянка.

4 липня 1862 року професор Доджсон (справжнє ім'я Льюїса Керролла) плавав на човні з доньками декана коледжу, де він працював. Однією з них була та сама десятирічна дівчинка на ім'я Аліса, яка і стала маленькою музою письменника. Вона попросила його розповісти цікаву та нову казку, якої ще не чула раніше. Професор трохи подумав і вигадав історію, головною героїнею якої була теж Аліса. Вона потрапила до казкової країни, де з нею відбулось багато пригод.

Коли Доджсон повернувся додому, то одразу записав цю вигадану казку у щоденник. І через 3 роки він все-таки видав її під назвою «Аліса в Країні Чудес». А підписався автор псевдонімом Льюїс Керролл. А вже через 6 років професор створив ще одну історію, яка була продовженням його першої книги. Це була казка «Аліса в Задзеркаллі», в якій Аліса стала справжньою королевою. Крім цього, автор додав і себе в цей казковий світ в образі одного з персонажів. Цей герой розповідав маленькій королеві Алісі про

чарівні винаходи, а коли вони прощались, то попросив дівчинку озирнутись та помахати йому рукою.

Завданням учнів є прочитати твір «Аліса в Задзеркаллі» та з'ясувати, який з героїв є прототипом самого автора. Підказкою для цього служить опис цього персонажа в історії, розказаній вчителем.

Ця спеціально побудована історія може зацікавити учнів та спонукати їх до детального вивчення оригінального твору та прочитання його у повному обсязі. Крім цього, запропоноване нами завдання може стати мотивацією для ознайомлення з другим твором письменника.

Великою перевагою технології сторітелінгу є те, що його можна застосовувати для будь-якого типу уроку. Потрібно лише правильно обрати його вид відповідно до освітніх задач та форми проведення уроку. Крім цього цей метод має багато позитивних характеристик, саме тому останнім часом він все більше набирає популярність серед усіх учасників освітнього процесу.

Наступна технологія – Веб-квест (web-quest), яка передбачає використання Інтернет ресурсів в освітньому процесі з метою ефективного вивчення навчального предмету. У сучасному світі, коли комп'ютерні технології займають все більше місця у повсякденному житті, цей метод може посісти одне з головних місць серед педагогічних технологій. Проте проблему визначення дидактичного потенціалу даного методу досліджено методистами й науковцями не до кінця. А головне, шлях інтеграції веб-квесту в освітній процес до кінця не розроблено. Тому, нині він не користується великою популярністю серед педагогів.

Як педагогічна технологія, веб-квест має бути ретельно продумана у всіх деталях. Вона представляє собою спільну проектну діяльність, яка реалізується окремими мікрогрупами учнів під керівництвом педагога. Цей метод має чітко визначені цілі та поділений на окремі етапи, передбачає діагностику поточних та кінцевих результатів, які мають бути представлені у вигляді проекту [20].

Метод веб-квесту створює умови для самостійного дослідження учнями певної проблеми та оволодіння інформацією за допомогою використання обраних педагогом Інтернет ресурсів. Вчитель також зазначає тематику дослідження та час, за який має бути підготовлений проект. Ця технологія також сприяє закріпленню навичок користування мережею Інтернет та створення презентацій Microsoft PowerPoint.

Використання веб-квесту на уроках зарубіжної літератури спрямоване на розвиток критичного мислення в учнів, підвищення рівня мотивації та ефективності навчального процесу. Вихованці мають можливість аналізувати проблемне питання з різних точок зору, доходити самостійно до певних висновків та швидше засвоювати необхідну інформацію. Також ця технологія сприяє підвищенню самооцінки школярів та їх впевненості у власних силах й знаннях, підвищує зацікавленість у вивченні літератури та зміцнює колектив.

Як і інші педагогічні технології, веб-квест має певні характерні особливості, які вирізняють його серед інших. До них відносяться наступні:

1. Заздалегідь відібрані Інтернет ресурси, які містять інформацію з досліджуваної теми та допомагають розв'язати поставлену проблемну задачу.
2. Чітко визначений порядок дій, якого мають дотримуватись усі учні для успішного виконання роботи.
3. Перелік умінь, знань та навичок, які отримає кожний окремий учень після успішного виконання проекту.
4. Чіткі та зрозумілі критерії оцінювання результатів роботи [17].

Автори технології Б. Додж і Т. Марч виділили такі розділи, які обов'язково повинні бути в структурі кожного веб-квесту:

- «Вступ» (Introduction), який повідомляє учням назву та тему проекту, дає короткий опис значущості та цінності її дослідження;
- «Завдання» (Task) представляє собою уточнення мети проектної діяльності, містить умови виконання, описує проблему та шляхи її

вирішення, очікуваний кінцевий результат та форму його повідомлення;

- «Процес» (Process) – поетапний опис дослідження та розподіл обов'язків кожного учасника або групи учасників з переліком посилань;
- «Ресурси» (Resources) – перелік коирсних посилань, які мають бути заздалегідь відібрані вчителем;
- «Обговорення / Оцінка результату» (Reaching consensus / Evaluation) представляє собою детальний опис критеріїв оцінювання кінцевого результату дослідження;
- «Висновок» (Conclusion) має на меті підведення підсумків та представлення кожною групою результатів роботи з її захистом.

Учні мають проаналізувати всю запропоновану інформацію, виокремити саме те, що їм потрібно для вирішення поставленої задачі й створення презентації, дійти до висновків та сформулювати їх. Презентація кінцевих результатів проходить у форматі їх представлення класу та подальшого обговорення, аргументації власної точки зору та знаходження компромісу [23].

Нині дидактами розроблені певні методичні вимоги, які мають бути дотримані педагогами в процесі розробки та проведення нетрадиційного заняття з використанням методики веб-квесту:

1. Наявність вступу, який містить в собі зрозуміле для учнів пояснення про подальшу роботу та надає базову інформацію. Це невеликий параграф, який представляє вихованцям проект та описує його сценарій, план роботи та огляд квесту.
2. Опис головного завдання, яке має бути чітко сформульованим та посильним для учнів. Крім цього, педагог повинен визначитись з формою представлення кінцевого результату. Наприклад, це може бути серія запитань, вирішення певної проблеми або захист та аргументація якоїсь точки зору й позиції.

3. Чітка й детальна розробка й опис кожного етапу роботи, які проходитимуть учні в процесі виконання самостійної роботи.
4. Обов'язкова наявність списку інформаційних ресурсів, які будуть допомагати у виконанні роботи. Всі джерела мають бути ретельно відібрані вчителем та розміщені на спеціально створеному сайті для веб-квесту або роздруковані й роздані учням. Кожне джерело повинно містити коротку анотацію, яка інформуватиме школярів про зміст ресурсу.
5. Наявність рейтингової таблиці, яка подається в окремому розділі й дає чітку характеристику критеріїв оцінювання кожного етапу завдання.
6. Короткий підсумок про навички, знання й уміння, які отримають учні після проходження веб-квесту для підвищення їх мотивації. Висновок можна розширити питаннями, які будуть спрямовані на розширення світогляду учнів та збагачення їх особистого досвіду в інших галузях знань [23].

Приклад розробки веб-квесту на тему «Геній М.О. Булгакова. Роман «Майстер і Маргарита»». Всі матеріали поміщені вчителем заздалегідь на спеціально створений сайт (Посилання на веб-квест <https://kassaimargarita.wixsite.com/web-quest-bulgakov>)

ВСТУП

Цей веб-квест присвячений життю та творчому шляху Михайла Опанасовича Булгакова і призначений для учнів 11 класів.

Сьогодні вам доведеться примірити на себе різні ролі та дослідити детально життя й творчість великого письменника. Тож вас запрошують у віртуальну подорож, щоб отримати детальні відомості про цю визначну людину та її найвідоміший твір.

Список ресурсів та опорні запитання допоможуть вам у дослідженні й оформленні його результатів.

ЗАВДАННЯ

Перш за все, вам потрібно розділитися на п'ять команд. Кожна група повинна обрати для себе одну з запропонованих ролей: екскурсоводи, критики, кінознавці, літературознавці або мистецтвознавці.

Після того, як усі команди розподілили ролі, ви починаєте роботу. Завданням для кожної групи буде зібрати відповідну інформацію для виконання наступних завдань:

Група 1: Екскурсоводи

У вас є можливість відправитись у подорож до Москви, ознайомитись з цим містом, а згодом провести для решти учнів екскурсію дорогами Булгаковської Москви. Ваше завдання – дослідити матеріал на сайтах Інтернету, які допоможуть виконати наступні завдання:

- У яких роках Булгаков жив у Москві?
- За якими адресами проживав письменник?
- Які місця Москви згадуються у романі «Майстер і Маргарита»?

Підготуйте маршрут по пам'ятних місцях М. Булгакова в Москві у вигляді презентації.

Група 2: Критики

Знайдіть в Інтернеті відгуки літературних критиків про роман М. Булгакова «Майстер і Маргарита» та про її героїв. Порівняйте ці характеристики і визначте, чия точка зору вам ближче і чому. Складіть власний відгук.

Група 3: Кінознавці

Завдання для вашої групи – подивитись уривки однієї з двох екранізацій роману «Майстер і Маргарита» та знайти інформацію в Інтернеті про режисерів, акторів, що знялися в даних кіноверсіях. Також висловіть власні точки зору, який фільм вам сподобався найбільше і чому, оцініть гру акторів.

Група 4: Літературознавці

Знайдіть наступні матеріали за допомогою поданих Інтернет-джерел:

- Протягом якого періоду свого життя М.Булгаков працював над романом «Майстер і Маргарита»?

- Які можна виокремити джерела роману? В чому полягають особливості композиції твору?

- Як ви вважаєте, чому цей роман вважають романом-підсумком у творчості М.Булгакова?

- Яке визначення жанру роману є найбільш виправданим?

- Чия заслуга в тому, що роман дійшов до читачів?

Група 5: Мистецтвознавці

Відшукайте в мережі Інтернет ілюстрації до роману різних художників-ілюстраторів. Потім знайдіть у творі описи зовнішності героїв та співвіднесіть зображення героїв різних художників з описами портретів у творі М.Булгакова. Зробіть висновки: хто з художників, на вашу думку, найбільш вдало зобразив героїв, і чому вам так здалося?

Всю необхідну інформацію ви можете знайти за посиланнями, які подані у окремих для кожної команди розділами. Також вам знадобиться зошит, куди ви повинні записати всю необхідну для вашого дослідження інформацію. Не забудьте зберегти деякі зображення для вашого дослідження. Вони допоможуть вам красиво оформити презентацію результатів вашого дослідження.

Нарешті, ви повинні зробити презентацію для нашого уроку за допомогою Microsoft PowerPoint або Microsoft Word, щоб представити іншим учасникам знайдену вами інформацію. Переглядайте сайти за посиланнями і збирайте якомога більше інформації. Ви повинні бути активними, креативними та допитливими у виконанні цього проекту.

ПРОЦЕС

Весь клас буде поділено на 5 груп, кожна отримає певну роль. Ваше завдання буде наступним:

1. Підготовка презентації.

1.1. Вивчіть веб-матеріали, використовуючи запропоновані посилання;

1.2. За потреби здійсніть додатковий пошук інформації в Інтернеті;

- 1.3. Надати інформацію відповідно до питань, які є спеціальними для кожної з команд;
 - 1.4. Розділіть обов'язки між усіма членами команди для підготовки й презентації результатів дослідження на уроці;
 - 1.5. Проілюструйте результати пошуку, створивши презентацію Power Point.
2. Презентація
 - 2.1. Представте всьому класу результати вашого дослідження.
 - 1.2. Обговорення проектів.

РЕСУРСИ

Група 1: Екскурсоводи

1. <http://ria.ru/spravka/20100213/207517719.html#13889978540073&message=resize&relto=register&action=addClass&value=registration> – інформація про місця, пов'язані з життям та творчістю Булгакова
2. <http://www.bulgakov.ru/moscow/> – ресурс з інформацією про місця, пов'язані з Булгаковим

Група 2: Критики

1. <http://fantlab.ru/work9164> – відгук про роман
2. <http://www.liveinternet.ru/tags/%E1%F3%EB%E3%E0%EA%EE%E2/> - добірка цитат М.О. Булгакова
3. http://ilgalinsk.narod.ru/zagad/z_2aesth.htm – криптографія роману "Майстер і Маргарита" Михайла Булгакова
4. <https://sites.google.com/site/leonidparsin/Home/bulgakov> – статті, присвячені творчості та життю М. Булгакова

Група 3: Кінознавці

1. [https://ru.wikipedia.org/wiki/Мастер_и_Маргарита_\(телесериал\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Мастер_и_Маргарита_(телесериал)) – ресурс, присвячений телесеріалу «Майстер і Маргарита» (2005) режисера В. Бортко
2. [https://ru.wikipedia.org/wiki/Мастер_и_Маргарита_\(фильм,_1994\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Мастер_и_Маргарита_(фильм,_1994)) – інформація про фільм «Майстер і Маргарита» режисера Ю. Кари

3. <https://www.kino-teatr.ru/kino/movie/ros/3753/annot/> – інформація про фільм «Майстер і Маргарита» (1994) режисера Ю. Кари
4. <http://baskino.me/films/detektivy/256-master-i-margarita.html> – посилання на фільм «Майстер і Маргарита» (1994) режисера Ю. Кари
5. <http://baskino.me/serial/8399-master-i-margarita.html> – посилання на телесеріал «Майстер і Маргарита» (2005) режисера В. Бортко

Група 4: Літературознавці

1. <http://www.bulgakov.ru/m/mim/> – відомості про роман
2. <http://www.my-article.net/get/литература/биографии-писателей/булгаков-м-а> – біографічні відомості автора
3. http://ilgalinsk.narod.ru/bulgakov/b_nerazr.htm – спадщина Михайла Булгакова у сучасних тлумаченнях

Група 5: Мистецтвознавці

1. <http://www.bulgakov.ru/galleries/> – фотогалереї до твору «Майстер та Маргарита»
2. http://www.bulgakov.ru/galleries/photo_project_master_i_margarita/ – фото-проект «Майстер та Маргарита»

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТУ

Ваша робота буде оцінена за такими критеріями:

1. Зміст: інформація має суворо відповідати завданню та відповідати вимогам обраної ролі; зміст має бути структурованим; інформація подається чітко та логічно.
2. Навички мовлення: збалансована артикуляція, чітка вимова; правильна гучність; стабільний темп мовлення; гарна постава та зоровий контакт; ентузіазм; впевненість.
3. Орфографія / Граматика: без орфографічних чи граматичних помилок.

ВИСНОВОК

Ви дослідили життєвий та творчий шлях великого письменника Михайла Булгакова. Ви дізналися багато детальної інформації про його роман «Майстер і Маргарита» та його найвідоміші кіно екранізації, у найкращому вигляді презентували своїм однокласникам результати ваших досліджень. Тепер у вас в запасі: розширенні знання про особистість письменника та його безсмертний твір, хороші навички публічного виступу та презентації, вдосконалена компетенція роботи з Інтернет джерелами.

Тепер вам пропонується пройти тест на перевірку знань біографії та творчості Булгакова, а також його роману «Майстер і Маргарита» і перевірте самі, наскільки ви добре засвоїли матеріал (посилання на вікторину <https://learningapps.org/display?v=p7cs981132>).

Підготовка до реалізації технології веб-квесту займає багато часу та потребує дотримання багатьох правил й етапів, проте результат того вартий. Адже педагог отримує ідеальний інструмент для мотивації учнів до самостійної роботи, розвитку літературознавчої компетенції та багатьох корисних умінь і навичок.

Сьогодні спостерігаємо широке розповсюдження інтерактивних технологій в освіті, які спрямовані на постійну й активну взаємодію всіх учасників навчального процесу. Тому все більшу популярність набирає проектна діяльність, сутність якої полягає у створенні проекту індивідуально, в парі або у групі. Ця технологія сприяє не тільки розвитку інтелекту, розширенню світогляду та досвіду, а й викликає у вихованців певні емоції та почуття, дозволяє глибше зануритись у навчальний матеріал та підвищити ефективність його засвоєння.

Проектна технологія – один з найперспективніших методів для використання в освітньому процесі, адже створення проектів сприяє саморозвитку та самореалізації учнів, формуванню не тільки літературознавчої, а й усіх інших життєвих компетенцій. Метод проектів націлений на самостійну роботу учнів, які в результаті повинні вирішити

певну проблему. Це, в свою чергу, вимагає використання школярами інтегрування знань з інших галузей та застосування навичок.

В свою чергу, проект – організований педагогом комплекс дій, які повинні виконати учні для вирішення певної проблеми. Результатом діяльності вихованців є створення кінцевого продукту. Але для цього учні повинні пройти декілька етапів з його створення.

Робота над проектом починається з настановної конференції. На самому початку вчитель промовляє вступне слово, яке знайомить учнів з темою та пропонує обговорити види проектів, які б вихованці хотіли б розробити. Тематика проекту обирається вчителем відповідно до освітніх завдань та навчальної програми, здібностей та рівня знань учнів, їх інтересів та вподобань. Мета проектної роботи повинна бути чітко сформульованою та націленою на досягнення результатів.

Після цього спільний великий проект поділяється між групами, які розпочинають пошук необхідної інформації та визначають напрям її аналізу. Далі відібрана інформація проходить обробку за участі всіх учасників дослідження, відбувається обговорення форми та змісту її презентації. Результати можуть бути оформлені у тій формі, яка є більш зручною для учнів. Це може бути презентація, схема, відеоролик, газета, таблиця, модель тощо.

Останнім етапом в створенні проекту є конференція, на якій учні демонструють результати своєї роботи. Вихованці, після виступу усіх учасників, обговорюють досягнення усього класу та формулюють загальні висновки, визначають, яким може бути подальше використання кінцевого продукту.

За проект учні отримують одразу декілька оцінок, а саме: за зміст та оформлення проекту, його презентацію та захист. Також педагог може виокремити переможців в певних номінаціях, наприклад «актуальність», «науковість», «креативність» тощо

Відповідно до опису процесу проектної діяльності, можемо виокремити наступні його етапи:

1. Початок – визначається тема, мета та завдання проекту, клас поділяється на групи для виконання роботи
2. Планування – відбувається аналіз проблеми та постановка завдань, планування подальшої діяльності
3. Виконання – збір інформації та її аналіз, безпосередня розробка проекту
4. Перевірка та оцінювання результатів – аналіз кінцевого результату кожною групою
5. захист проекту – представлення результатів класу, їх презентація та обговорення.

Доцільність впровадження проектної технології в освітній процес пояснюється тим, що суть цієї методики відповідає психологічним особливостям учнів старших класів та їх потребам, дозволяє кожному розкрити особистість у повному обсязі. Крім цього вона сприяє розвитку комунікації серед школярів та їх активному залученню до освітнього процесу, прийняттям на себе відповідальності за успіх та кінцевий результат навчальної діяльності [18].

Наведемо приклад використання проектної технології на уроці зарубіжної літератури у 11 класі.

Проект “Антиутопічні твори Дж. Оруелла”

Навчальна мета: пошукова діяльність учнів по збору інформації про анти утопічні романи Дж. Оруелла «Скотоферма» та «1984».

Учасники: учні 11 класу.

Тема: “Антиутопічні твори Дж. Оруелла”

Вид проекту: творчий, практико-орієнтований.

За змістом: монопредметний.

За обсягом: короткостроковий.

За кількістю учасників: групові

Планований результат: створення презентаційних проектів (при захисті проекту використовуються можливості Microsoft Power Point та MicrosoftWord), які представлені в читацькому щоденнику (комп'ютерна версія).

Етапи роботи над творчими проектами:

- Початковий етап (визначення теми та формулювання мети роботи, розподіл учнів на 2 великі групи, складання плану проектної роботи, розробка спільного шаблону для оформлення інформації).
- Основний етап (розділення роботи та обов'язків в групах, пошук необхідної інформації і збір матеріалу, оформлення інформації згідно шаблону).
- Заключний етап (підготовка захисту готових проектів і їх захист, обговорення отриманих результатів, оформлення енциклопедії).

Алгоритм роботи:

1 крок – визначення теми: “Антиутопічні твори Дж. Оруелла”.

2 крок – формування 2 окремих груп.

3 крок – розробка спільного для обох груп шаблону для оформлення інформації (Додаток 1).

4 крок – збір інформації (використання матеріалів підручника, журналів, Інтернету).

5 крок – переробка інформації згідно шаблону та її оформлення.

6 крок – підготовка презентації.

7 крок – презентація робіт.

8 крок – оформлення загальної енциклопедії.

Оформлення результатів дослідження може виглядати наступним чином:

НАЗВА РОМАНУ

Автор:

Жанр:

Ідея:

Головні герої:

Проблематика твору:

Сюжет:

Ілюстрація до роману

Багаторічний досвід інтеграції проектної технології в освітній процес підтверджує результати дослідів методистів і вчених. Вони стверджують, що цей метод є чудовою мотивацією й стимулом до вивчення зарубіжної літератури. Педагогу лише потрібно постійно ускладнювати вимоги до змісту і форми проекту, аби ця робота викликала інтерес в учнів і не перетворилася на традиційну й рутинну.

Отже, нестандартний урок з зарубіжної літератури потребує використання особливих методів, які б сприяли його ефективності та мотивували учнів. Розглянуті нами сучасні технології, які можна використовувати на нетрадиційних уроках зарубіжної літератури, є лише складовою частиною великої системи освітніх методів. Наш вибір зумовлений актуальністю, ефективністю й популярністю обраних нами

технологій. Також, всі вони відповідають вимогам сучасної освіти та проведенню нестандартних уроків.

3.2. Шляхи підвищення ефективності проведення нестандартних уроків у практиці сучасного закладу загальної середньої освіти

Побудова уроку, а тим більше нетрадиційного, процес багатоетапний та потребує дотримання багатьох правил. Педагог повинен брати до уваги багато нюансів, враховувати всі особливості та знати зміст кожного методу й технології.

Однак у різних типів нестандартних уроків є багато спільних особливостей, знання яких може полегшити роботу з планування такого заняття, підвищити його ефективність та досягти навчальної мети.

Виходячи з власного досвіду проведення нестандартних уроків з зарубіжної літератури в різних класах, можемо вивести наступні рекомендації для підвищення їх ефективності:

1. Нетрадиційне заняття має бути спланованим заздалегідь. Педагог повинен обміркувати доречність використання того чи іншого типу нестандартного уроку для певної навчальної теми, чітко сформулювати цілі й задачі, продумати й побудувати його структуру, обрати найбільш ефективні методи, технології та прийоми. Якщо є можливість, перевагою буде використання мультимедійних технологій та наочності.
2. На етапі підготовки вчитель повинен враховувати індивідуальні особливості кожного учня. Завдання має входити в коло інтересів дитини, задовольняти її потреби, відповідати рівню знань й бути посилюючим. Крім цього, слід брати до уваги рівень сформованості колективу для уникнення конфліктних ситуацій. Нестандартний урок сприяє поліпшенню мікроклімату в колективі, а тому його

використання може вирішити проблему відсутності дружніх стосунків.

3. Педагог має постійно ускладнювати рівень завдань. Це робиться для того, щоб учні не втрачали інтерес до навчання, мали стимул й мотивацію вирішити проблемне питання.
4. Вчителі з різних предметів мають об'єднувати зусилля для створення дійсно цікавих та різноманітних уроків, які даватимуть, поглиблюватимуть та закріплюватимуть знання образу з декількох дисциплін. Також це є гарною економією часу в сучасних умовах скорочення навчальних часів.
5. Кожен вчитель повинен керуватись принципом «разом з дітьми і для дітей». Вся педагогічна діяльність має бути спрямована на задоволення потреб вихованців, враховувати їх інтереси та можливості. Крім цього, кожна дитина повинна бути залучена в навчальний процес та приймати в ньому активну участь. Жоден учень не повинен залишатись осторонь, відчувати страх відповідальності та ініціативності. Керівник повинен постійно підтримувати школярів, розкривати їх потенціал та розвивати знання, уміння й навички.
6. Нетрадиційні заняття повинні проходити в атмосфері добра, позитиву, творчості та душевного піднесення. Кожен вихованець має почувати себе комфортно, відчувати значущість власних сил та внеску у групову роботу, бути частиною колективу. Педагог повинен постійно піклуватись про збереження здорового мікроклімату у класі, чому і сприяють уроки з нетрадиційною структурою.

Отже, за умови дотримання всіх правил та рекомендацій з проведення нестандартних уроків зросте їх ефективність та підвищиться мотивація учнів як до вивчення зарубіжної літератури, так і до інших навчальних предметів. При цьому педагог повинен бути поруч вихованцями, постійно скеровувати їх діяльність та допомагати розкрити й реалізувати свій потенціал, створити сприятливі умови для саморозвитку та самопізнання.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Впровадження нетрадиційних уроків з зарубіжної літератури в освітній процес є запорукою підвищення ефективності навчання та мотивації учнів до вивчення цього предмету. Саме вони допомагають учням віднайти себе та реалізуватися у творчій діяльності, створюють умови для саморозвитку та формування важливих для подальшого життя навичок й умінь.

Проте не кожен нестандартний урок гарантує вчителю успіх. Його ефективність залежить від вдало підібраних методів й технологій, їх правильного використання та детальна розробка. Сьогодні існує безліч інноваційних методик, однак не кожна з них може бути використана на одному й тому самому занятті. Педагог має зіставити тип уроку на навчальні цілі з технологією, яку хоче використати.

Проблемою новітніх технологій є те, що багато з них ще не розроблені до кінця та не використовуються широко серед вчителів через страх спробувати щось нове. Але методична література та мережа Інтернет вже мають детальну інформацію про особливості проведення та поетапну підготовку багатьох сучасних методів. Крім цього, наявні розробки їх використання та готові плани конспекти, які можуть бути прикладом для створення власного заняття.

Нами було описано три технології, які на нашу думку можуть зацікавити учнів та є одними з найпопулярніших сьогодні. Всі вони сприяють формуванню й розвитку літературознавчої компетенції й критичного мислення, поліпшують мікроклімат в колективі та навчають учнів бути самостійними, допомагають їм подолати страх відповідальності та виступу перед аудиторією.

Одним з головних навиків, який отримують школярі на таких уроках, є вміння працювати з великою кількістю джерел та інформації, аналізувати її та оформлювати звіт. Також, вони навчаються робити презентацію результатів власного дослідження та представляти її аудиторії, захищати

свою думку та обговорювати проблемні питання. Все це є дуже важливими навиками для сучасної всебічно розвиненої людини нового покоління.

На основі власних спостережень та досвіду проведення нетрадиційних занять з літератури у школі нами виділені рекомендації для підвищення ефективності таких уроків. До їх створення треба підходити з особливою відповідальністю, маючи попередню теоретичну підготовку. Тому кожен педагог повинен бути готовим до необхідності проходження певних обов'язкових етапів перед тим, як отримати кінцевий результат.

Однак не слід вважати, що підготовка якісного плану-конспекту нетрадиційного уроку це заслуга лише знання теорії та дотримання правил його розробки. Крім цих, беззаперечно важливих аспектів, педагог повинен володіти ще й креативністю та талантом, що є запорукою успіху.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена проблемі реалізації на практиці використання нестандартних уроків з метою формування літературознавчої компетенції учнів у середній школі.

З метою реалізації першого завдання дослідження, а саме визначення побудови структури нетрадиційного заняття з зарубіжної літератури, були вивчені погляди вітчизняних фахівців та проаналізована фахова література.

Процес побудови будь-якого уроку, в тому числі й нетрадиційного, потребує визначення заздалегідь певної мети, завдання, змісту, засобів та методів, планування та творчої реалізації навчальної діяльності спеціально підготовленими педагогами відповідно до завдань суспільства. Проблему розробки структури нетрадиційно заняття дуже детально досліджували вітчизняні педагоги й методисти, які внесли величезний вклад в розвиток даного питання. Їх праці та багаторічний досвід довели, що нетрадиційна форма проведення уроків з зарубіжної літератури має набути ще більшої популярності та відповідає запитам сучасної системи освіти. Проте наявні досягнення в дослідженні цієї проблеми є недостатніми, а тому питання вдосконалення структури є й досі відкритим для подальшого вивчення. Нетрадиційні уроки мають низку переваг та набирають все більшої популярності, а тому повинні бути достатньо дослідженими в усіх аспектах їх побудови й інтеграції в навчальний процес.

Наступним нашим завданням було охарактеризувати основні типи нестандартних уроків, методи та технології їх проведення. Складність його виконання полягала в тому, що сьогодні налічується безліч різноманітних типів уроків, методів й технологій навчання, проте не всі вони можуть бути використані для проведення нестандартного уроку.

Нині існує декілька класифікацій типів нестандартних уроків, а тому педагог має можливість широкого вибору саме тієї форми, яка відповідає темі та меті заняття. Проте кожен з цих видів має власні особливості та

правила підготовки й проведення, які повинні бути враховані та дотримані педагогом. Крім цього, вчитель має можливість вдосконалювати та комбінувати вже існуючі типи нетрадиційних занять, тим самим збагачуючи їх класифікацію.

Зауважимо на важливості підбору методів й технології до кожного окремого типу нетрадиційного заняття. До цього етапу слід підходити відповідально, ретельно аналізуючи особливості кожної освітньої технології та її сумісність з обраним типом уроку.

Для розкриття особливостей проведення нестандартних занять з зарубіжної літератури у середній школі для формування літературознавчої компетенції на прикладі власного досвіду, що було нашим наступним завданням, нами було обрано три методи, а саме сторітелінг, веб-квест та проектна технологія. Наш вибір обумовлений їх актуальністю та ефективністю, ступенем впливу на учнів та їх активність. Розроблені заняття відповідали всім вимогам та враховували особливості їх підготовки й використання.

Результатом використання обраних технологій був розвиток критичного мислення учнів, підвищення рівня їх активності та самостійності, мотивації й ініціативності. Крім того, помітно були поліпшені стосунки між учнями та створений сприятливий мікроклімат в колективі. Вихованці навчилися працювати з великим обсягом інформації, аналізувати її та виокремлювати необхідне з подальшим оформленням звіту та його захистом.

В цілому, обрані методики повністю себе виправдали та залишили позитивне враження від уроку як в учнів, так і в педагога. Тому можемо відзначити лише позитивний ефект від їх реалізації на нетрадиційних уроках з зарубіжної літератури.

Останнім нашим завданням було визначити шляхи підвищення ефективності проведення нестандартних уроків у практиці сучасного закладу загальної середньої освіти. Нами виокремлено шість основних положень,

дотримання яких допоможе педагогу досягти поставлених цілей й результатів.

Для підвищення мотивації учнів та ефективності нетрадиційних занять потрібно дотримуватись декількох правил, що є обов'язковими та ключовими для реалізації навчальної мети. Але слід пам'ятати, що все знаходиться в руках педагога, який повинен бути постійно поруч з учнями, підтримувати їх, консультувати й скеровувати їх діяльність у правильне русло.

Не дивлячись на те, що нині вже наявні певні результати у дослідженні особливостей впровадження нетрадиційних уроків з зарубіжної літератури з метою формування літературознавчої компетенції та є багато джерел для використання на практиці сучасними вчителями, все ж таки вони не можуть задовольнити всі потреби сучасного педагога та учнів. Спираючись на цей безцінний досвід науковців, потрібно постійно вдосконалювати та модернізувати методикку викладання в школі нетрадиційних занять.

Тому ми маємо розвивати, вдосконалювати й доповнювати всі ті величезні здобутки педагогів й методистів, проводити власні дослідження та засновувати нові методи й технології впровадження нетрадиційних занять, які будуть актуальними й ефективними в умовах розвитку сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Г.М. Інтерактивні комп'ютерні технології навчання. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2012. № 6. С. 28-31.
2. Амонашвілі Ш. О. Лицар гуманної педагогіки. Хмельницький, 2013. 132 с.
3. Антипова О.Д., Рум'янцева Д.В., Паламарчук В.О. У пошуках нестандартного уроку. *Початкова школа*. 2011. № 1. С.65-69.
4. Антонюк Г. Ян Амос Каменський і розвиток педагогічної думки України в XVII столітті. *Історія професійної освіти*. 2012. С. 189-200.
5. Арванітопуло Е.Г. Навчальні проекти з іноземної мови для учнів старшої школи. *Іноземні мови*. 2011. № 1. С.14-18.
6. Барсук С.Л. Форми організації групової роботи. *Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: Матеріали V Міжнародної науково-методичної конференції*. 2012. С.20-21.
7. Берегова О. А. Інноваційні педагогічні технології у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу. *Молодий вчений*. 2017. № 8. С. 199-202.
8. Богданова О.Ю., Леонов С.А., Чертов В.Ф. Теория и методика изучения литературы. Москва: Академия, 2010. 400 с.
9. Булгаков М.А. Мастер и Маргарита. Киев: Азбука, 2015. 480 с.
10. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Академвидав, 2012. 616 с.
11. Гельвецій К. А. Про людину, її розумові здібності та її виховання. Київ: Основа, 1994. 416 с.
12. Гмурман В.Е., Королев Ф.Ф. Общие основы педагогики. Москва: Просвещение, 1967. 391 с.
13. Голубков В.В. Методика преподавания литературы. Москва: Просвещение, 1962. 69 с.

14. Горб О. А. Типологічні різновиди уроків української літератури в середній школі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 15 с.
15. Гринюк С. П. Сучасні методи викладання та навчання іноземних мов у ході підготовки вчителів іншомовної освіти. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Психологія.* 2014. С. 84–88.
16. Губенко Л.Д. Нестандартні уроки в початковій школі. *Початкова школа.* 2011. № 3. С.15-23
17. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шестопалюк О.В. Веб-квест у навчанні: путівник. Вінниця: РВВ ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2012. 128 с.
18. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2012. 352 с.
19. Дубко І.В. Вимоги до організації проектної діяльності в школі. *Вісник КНЛУ. Серія : Педагогіка та психологія.* 2010. № 17. С.75-83.
20. Дюжакова М.В. Современные реформы высшего педагогического образования США. *Известия ВГПУ.* 2010. № 1. С.165-171
21. Житник Б.О. Методичний порадник: форми і методи навчання. Харків: Основа, 2005. 124 с.
22. Зайченко І. В. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2016. 608 с.
23. Иванова Л.А., Песоцкая П.С. Web-квест как средство повышения эффективности обучения иностранному языку. *Международный журнал экспериментального обучения.* 2011. № 10. С.76-81
24. Ильин В.С. Средства формирования всесторонне развитой личности как педагогическая категория. Волгоград : ВГПИ, 1987. 254 с.
25. Ізбаш С. С. Реалізація творчих проектів у навчальному процесі сучасної школи. *Науковий вісник Мелітопольського педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* 2010. № 5. С. 92-97.

26. Іова В. Ю., Красномоєць Л. В. Інноваційні методи виховання. Київ: Академвидав. 2011. 272 с.
27. Кальчук М. Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка ХХІ ст. *Початкова школа*. 2012. № 9. С. 37 – 40.
28. Карапузова Н. Д., Починок Є. А., Помогайбо В. М. Основи педагогічної ергономіки: навч. посібник / за ред. Н. Д. Карапузової. Київ: Академвидав, 2012. 201 с.
29. Керрол Л. Аліса в Страні Чудес. Київ: Київський дім книги, 2016. 304 с.
30. Коваленко В.О. Урок – подорож. *Розкажіть онуку*. 2010. № 4. С.112-119.
31. Колодницька О.Д. Проектні технології як умова підвищення якості освіти. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький Державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2010. № 19. С.77-83.
32. Комар О.А. Система взаємодії підрозділів педагогічного ВНЗ у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтерактивної технології. *Вісник Черкаського університету: Педагогічні науки*. 2010. № 191 (2). С.58-62.
33. Кондратюк О.К. Нестандартні уроки в початковій школі. Київ: Бібліотека "Шкільного світу", 2010. 128 с.
34. Кононець Н. Технологія веб-квест у контексті ресурсно-орієнтованого навчання студентів. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. № 10. С. 138-142.
35. Кравчук Оксана. Липецький досвід у новаторському русі в Україні у другій половині ХХ ст. URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/2168/1/Lypetskyi%20do%20svid%20u%20novatorskomu%20rusi.pdf> (Дата звернення 25.09.2021)
36. Кузнецова А.Я. Принципи інноваційної освіти. *Фундаментальні дослідження*. 2010. № 12. С. 77-78

37. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка. Київ: Знання-Прес, 2011. 447 с.
38. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2010. 670 с.
39. Машан Л.М. Типи, жанри і структура уроків. *Методика навчання мистецтва в початковій школі*. 2011. № 4. С.58-60.
40. Медведева Я.С. Применение Web-квест технологии как современной модели обучения. *Молодой ученый*. 2016. № 17. С. 136–139.
41. Митник О.В. Нарис нестандартного уроку. *Початкова школа*. 2010. № 12. С.11-22.
42. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2007. 415 с.
43. Наволока Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Видавнича група «Основа», 2012. 176 с.
44. Нікітіна Н.М. Активізація пізнавальної активності учнів шляхом використання ігрових моментів і цікавих завдань. *Початкове навчання та виховання*. 2011. № 31. С.21-31.
45. Нісімчук А.С. Педагогіка. Київ: Атіка, 2011. 344 с.
46. Нова українська школа: концепція Міністерства освіти і науки України від 27.10.2016 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (Дата звернення 21.08.2021)
47. Новолокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: «Основа», 2012. 176 с
48. Овчинников Н.Ф. Становление творческой личности и принципы научного исследования. *Научное творчество (особенности и актуальные проблемы)*. 1984. № 3. С.19-43.
49. Олійник О.В. Інноваційний підхід до застосування сучасних інформаційних технологій на заняттях з англійської мови в коледжах та

технікумах. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Педагогіка.* 2012. № 197. С. 22–25.

50. Орвелл Дж. 1984. Київ: Видавництво Жупанського, 2015. 94 с.
51. Орвелл Дж. Скотоферма. Київ: Видавництво Жупанського, 2015. 120 с.
52. Пасічник Є. А. Українська література в школі. Київ: Радянська школа, 1983. 57 с
53. Паволока Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Видавнича група «Основа», 2011. 176 с.
54. Панченко С.Ю. Нестандартні форми уроків. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід.* 2011. № 23. С.34-39.
55. Педагогическая энциклопедия / под ред. И. А. Каирова, Ф. М. Петрова. Москва: Советская энциклопедия, 1965. 813 с.
56. Петрів Т.О. Нестандартні уроки в початкових класах: посібник для вчителя. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. 232 с.
57. Печерська Е.П. Уроки різні та незвичайні. *Рідна школа.* 2012. № 4. С.62-65.
58. Платонов К.К. Структура и развитие личности. Москва: Наука, 1986. 255 с.
59. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання . Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
60. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п> (Дата звернення 21.08.2021)
61. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Дата звернення 21.08.2021)
62. Програма з зарубіжної літератури для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Рівень стандарт: Міністерство освіти і науки України. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (Дата звернення

25.09.2021)

63. Програма з зарубіжної літератури для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання: Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (Дата звернення 25.09.2021)
64. Руденко В.М. Роль інтерактивних технологій навчання у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх філологів. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 2. С.40-44.
65. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 1999. 230 с.
66. Савченко О.Я. Сучасний урок в початкових класах. Київ: Магістр–S, 2010. 256 с.
67. Сапа О. В. Покоління Z - покоління епохи. *Інноваційні проекти і програми в освіті*. №2. 2014. С. 24-30.
68. Сигида С.В. Методичні об'єднання вчителів початкової школи: нестандартні форми проведення. Харків: Основа, 2014. 64 с.
69. Сиротинко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків: Видавнича група «Основа», 2010. 162 с.
70. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості. Київ: Міленіум, 2011. 346 с.
71. Сніжко Н.І. Урок – дискусія. *Розкажіть онуку*. 2012. № 5. С.52-56.
72. Стефаненко П. Дидактичні особливості дистанційного навчання у вищій школі. *Педагогіка і психологія профільної освіти*. 2010. № 1. С. 22–32.
73. Стребна О., Сошенко А. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи . Харків: Основа, 2005. 176 с.
74. Тодоров Ц. Поняття літератури та інші есе. Київ: Києво-Могилянська академія, 2011. 163 с.

75. Федорчук Е. І. Сучасні педагогічні технології. Кам'янець-Подільський: Абетка. 2012. 212 с.
76. Фіцула М. М. Педагогіка. Київ: Академвидав, 2013. 560 с.
77. Химинець В. В. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 312 с.
78. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2013. 364 с.
79. Чернова Н. Інновації в освіті та нові підходи до методики активізації пізнавальної діяльності учнів. *Сучасна школа України*. 2010. №8. С. 80-85.
80. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 208 с.
81. Яворська С.Т. Становлення і розвиток методики навчання української мови як науки в середній школі. Книга 2 (30-90-і роки ХХ ст.). Слов'янськ: Друкарський двір, 2004. 186 с.
82. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: Теорія і методика. Київ: Партнер, 1997. 193 с.